

Ministerie van
Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

PREVENTIE EN (ZIEKTE)VERZUIMAAANPAK 2012

Een onderzoek naar cao-afspraken over preventie en ziekteverzuim

November 2012

A.M. Wilms
P.W. Feenstra
A. Houtkoop

	INHOUDSOPGAVE	BLZ
	SAMENVATTING	I
1	INLEIDING	1
1.1	Doelstellingen van het onderzoek	1
1.2	Opzet van het onderzoek	1
1.3	Methodiek van het onderzoek	1
1.4	Onderwerpen van het onderzoek	2
2	PREVENTIE EN/OF (ZIEKTE)VERZUIMAAANPAK	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Doelstellingen	5
2.3	Overige onderzochte onderwerpen	6
2.4	Overzicht van de resultaten	13
3	PREVENTIE	15
3.1	Inleiding	15
3.2	Algemene preventiemaatregelen	15
3.3	Specifieke arbeidsrisico's	22
3.4	Overzicht van de resultaten	33
4	ZIEKTEVERZUIM	37
4.1	Inleiding	37
4.2	Algemene afspraken op het gebied van ziekteverzuim	37
4.3	Bepalingen die verwijzen naar het Blik-op-Werk-Keurmerk	38
4.4	Overzicht van de resultaten	39
5	ONTWIKKELINGEN 2009, 2010 en 2012	41
5.1	Inleiding	41
5.2	Vergelijking 2009, 2010 en 2012: preventie en (ziekte)verzuim	41
5.3	Vergelijking 2009, 2010 en 2012: preventie	42
5.4	Vergelijking 2009, 2010 en 2012: (ziekte)verzuim	43
	Bijlagen	
1	Onderzochte cao's	44
2	Resultaten hoofdstuk 2 naar economische sector	47
3	Resultaten hoofdstuk 3 naar economische sector	50
4	Resultaten hoofdstuk 4 naar economische sector	56

SAMENVATTING

In dit rapport staan de resultaten van het cao-onderzoek Preventie en (ziekte)verzuimaanpak 2012. Het doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen in cao-afspraken gericht op het voorkomen van uitval door ziekte (preventie) en maatregelen bij ziekteverzuim (verzuimaanpak). Ook wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen t.o.v de metingen uit 2009 en 2010.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een steekproef van de 114 grootste bedrijfstak- en ondernemings-cao's. Dit zijn dezelfde cao's als in het onderzoek uit 2010. Op die manier is een exacte vergelijking met het onderzoek uit 2010 mogelijk om eventuele ontwikkelingen te schetsen. In bijlage 1 staat een overzicht met alle onderzochte cao's.

Deze steekproef geeft naar werknemersaantallen een representatief beeld van afspraken van toepassing op werknemers onder een cao. Gezamenlijk zijn deze steekproefcao's van toepassing op ongeveer 5,2 miljoen werknemers. Zij vertegenwoordigen 81% van het door partijen opgegeven totale aantal werknemers onder cao in de markt-, overheid- en zorgsector.

De onderzoeksresultaten hebben steeds betrekking op het aantal onderzochte cao's, het percentage cao's en het percentage werknemers waarvoor een afspraak geldt ten opzichte het totale aantal werknemers dat onder de onderzochte cao's valt.

Dit onderzoek bestaat uit drie verschillende delen. Ten eerste gaat het over onderwerpen die zowel op preventie als op ziekteverzuim betrekking kunnen hebben. Deze staan in tabel S.1. Ten tweede gaat het om onderwerpen die alleen gaan over preventie. De resultaten hiervan staan in tabel S.2. Ten slotte gaat het over onderwerpen die alleen betrekking hebben op verzuim. Deze onderwerpen staan in tabel S.4.

Preventie en (ziekte)verzuim

In de onderstaande tabel staan de resultaten van de onderwerpen die in het kader van dit onderzoek onder preventie en (ziekte)verzuim vallen:

Tabel S.1: Resultaten Preventie en (ziekte)verzuim

Onderzochte onderwerpen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Doelstelling	75	66	57
Arbodienstverlening	68	57	57
Voorlichting	65	57	52
Duurzame inzetbaarheid	44	39	42
Scholing	44	39	36
Fondsen	31	27	17
Studie / onderzoek	31	27	17
Brancheloket / coördinatiepunt	22	19	13
Preventiemedewerker	21	18	27
Maatwerkregeling	20	18	22

De grootste categorieën bij dit onderdeel zijn doelstellingen op het gebied van preventie of verzuim, arbodienstverlening en voorlichting. Voor elk van deze categorieën geldt dat meer dan de helft van de onderzochte cao's één of meer relevante afspraken kent.

Preventie:

In de onderstaande tabel staan de resultaten van de onderwerpen die in het kader van dit onderzoek onder preventie vallen.

Tabel S.2: Resultaten algemene preventieve maatregelen:

Onderzochte onderwerpen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Verwijzing naar RI&E	53	47	60
Handicapvriendelijke werkomgeving	51	45	38
PAGO	43	38	31
Arbocatalogus	34	30	40
Verwijzing naar PvA	26	23	41
Aanpak arbeidsrisico's in RI&E	22	19	29
Aanpak van arbeidsrisico's in PvA	11	10	22
Aanpak arbeidsrisico's PvA in combinatie met voorlichting	6	5	8
Aanpak arbeidsrisico's RI&E in combinatie met voorlichting	4	4	3

De grootste categorieën cao-bepalingen binnen het onderdeel algemene preventieve maatregelen zijn verwijzingen naar de RI&E en afspraken over een handicapvriendelijke werkomgeving.

In de onderstaande tabel staan de resultaten van de onderwerpen die vallen onder de categorie 'specifieke arbeidsrisico's'.

Tabel S.3: Resultaten specifieke arbeidsrisico's

Onderzochte onderwerpen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Arbeidsrisico's en ouderen	80	70	76
Veiligheid / gevaarlijk werk	75	66	71
Maatregelen tegen ongewenste omgangsvormen	72	63	69
Maatregelen tegen werkdruk	50	44	57
Fysieke belasting	48	42	54
Gezondheidsbevordering op de werkplek	35	31	31
Gevaarlijke stoffen	23	20	32
Fysische factoren	21	18	34
Arbeidsrisico's en jongeren	20	18	26
Zwangere werknemers	19	17	25
Financiële compensatie voor bepaald werk	16	14	15
Biologische agentia (of bescherming tegen)	14	12	17
Pas bevallen werknemers	8	7	15
(Integraal) gezondheidsmanagement	7	6	3

De grootste categorie binnen het onderdeel specifieke arbeidsrisico's is "arbeidsrisico's en ouderen". Hierbij gaat het bijvoorbeeld om vrijstelling van bepaalde diensten voor oudere werknemers. Bijna driekwart van de onderzochte cao's heeft een of meer relevante bepalingen op dit gebied. Ook over (maatregelen tegen) ongewenste omgangsvormen zijn relatief veel afspraken gevonden.

Een nieuw aspect is dat dit onderzoek ook kijkt in hoeverre bij gezondheidsbevordering ook een actieve rol voor de werknemer is weggelegd door de werknemer bijvoorbeeld bepaalde instrumenten in handen te geven. In totaal is in 4 van de 35 cao's met daarin één of meer afspraken op het gebied van gezondheidsbevordering sprake van een actieve rol voor de werknemer.

(Ziekte)verzuim:

In de onderstaande tabel staan de resultaten van de onderwerpen die in het kader van dit onderzoek onder (ziekte)verzuim vallen.

Tabel S.4: Resultaten (ziekte)verzuim

Onderzochte onderwerpen			
Procedurele voorschriften	71	62	60
Verzuimbegeleiding	57	50	51
Controlevoorschriften	54	57	49
Verzuimregistratie	30	26	20
Collectieve afspraken / service level agreements met re-integratiebedrijven	17	15	12
Casemanager	9	8	8

Ontwikkelingen 2009, 2010 en 2012

In vergelijking met de onderzoeken Preventie en (ziekte)verzuim uit 2009 en 2010 bleef bij de meeste onderwerpen het aantal cao-afspraken min of meer constant. Dit wil zeggen dat per saldo nu net zoveel afspraken zijn gevonden als in de vorige onderzoeken.

Het aantal afspraken over arbocatalogi lijkt ten opzichte van de vorige meting redelijk stabiel, nadat in 2010 een relatief grote stijging in het aantal afspraken te zien was. Wat betreft afspraken over duurzame inzetbaarheid valt op dat het aantal cao's met daarin een relevante afspraak met bijna 10 procent punt is gestegen. Het aantal afspraken over werkdruk/werkstress, gezondheidsbevordering op de werkplek en biologische agentia is licht gestegen ten opzichte van 2010. Het aantal afspraken over 'arbeidsrisico's ouderen' is juist licht gedaald.

Bij het onderwerp (ziekte)verzuim lijkt het aantal afspraken op alle deelonderwerpen nagenoeg constant in vergelijking met de voorgaande twee onderzoeken.

1 INLEIDING

1.1 Doelstellingen van het onderzoek

Dit rapport bevat de resultaten van het cao-onderzoek Preventie en (ziekte)verzuimaanpak 2012. In dit onderzoek gaat het om cao-afspraken die tot doel hebben ziekteverzuim te voorkomen (preventie) en de maatregelen tijdens ziekte (verzuim). Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Ten eerste wordt een beeld geschetst van de stand van zaken van de afspraken die cao-partijen over beide onderwerpen in hun cao's hebben gemaakt. Ten tweede worden de onderzoeksresultaten vergeleken met die uit de meting 2009 en 2010.

1.2 Opzet van het onderzoek

Dit rapport is ingedeeld in vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 1 staat een korte beschrijving van doelstellingen, opzet en methodiek van het onderzoek. Hoofdstuk 2 gaat vervolgens in op de onderwerpen die betrekking kunnen hebben op zowel preventie als (ziekte)verzuimaanpak. Voorbeelden zijn voorlichting en scholing op het gebied preventie en/of (ziekte)verzuimaanpak, of cao-afspraken over arbodienstverlening. In hoofdstuk 3 staat een overzicht van de belangrijkste onderzoeksresultaten op het gebied van preventie, terwijl hoofdstuk 4 inzicht geeft in de afspraken van cao-partijen op het gebied van ziekteverzuim. Hoofdstuk 5 ten slotte schets een beeld van de ontwikkelingen ten opzichte van de vorige onderzoeken uit 2009 en 2010.

1.3 Methodiek van het onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de standaardsteekproef van de directie UAW. Dit zijn alle bij SZW aangemelde bedrijfstak-cao's die op 10.000 of meer werknemers van toepassing zijn, en alle ondernemings-cao's met meer dan 3.000 werknemers. Voor dit specifieke onderzoek is de standaardsteekproef uit 2010 gebruikt. Op deze manier is een één op één vergelijking met het onderzoek uit 2010 mogelijk. In totaal zijn 114 cao's onderzocht. In bijlage 1 staat een overzicht van de onderzochte cao's en de bijbehorende looptijden.

Onder deze steekproef valt 81% van de werknemers waarop een cao van toepassing is. De steekproef is representatief voor het doen van uitspraken op werknemersniveau.

Tabel 1.1   **Dekkingspercentages per sector**

Economische Sector	Totaal aantal cao's	Aantal steekproef cao's	Percentage werknemers
Landbouw en visserij	12	4	87
Industrie	289	20	82
Bouwnijverheid	13	4	97
Handel en horeca	101	27	77
Vervoer en communicatie	89	14	72
Zakelijke dienstverlening	101	21	75
Overige dienstverlening	104	24	86
Totaal	709	114	81

Tabel 1.1. bevat een overzicht van het aantal cao's per economische sector. Bij de groepering van bovenstaande economische sectoren is gebruik gemaakt van de SBI2008 indeling zoals die door het CBS wordt gebruikt.

Het uitgangspunt bij dit onderzoek zijn de cao-teksten. Wanneer cao-partijen in hun cao bijvoorbeeld verwijzen naar een website, sociaal fonds of aparte arbeid- en gezondheid-cao wordt ook van deze bronnen gebruik gemaakt.

De resultaten worden op de volgende manier gepresenteerd:

- aantallen cao's;
- percentage cao's met daarin een bepaalde afspraak van het totale aantal onderzochte cao's;
- percentage werknemers voor wie een bepaalde afspraak geldt van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's.

1.4   Onderwerpen van het onderzoek

In dit onderzoek komen als eerste in hoofdstuk 2 de onderwerpen aan de orde die betrekking kunnen hebben op zowel preventie als ziekteverzuim. Het gaat om de volgende onderwerpen:

- doelstellingen op het gebied van preventie of ziekteverzuim;
- voorlichting;
- scholing;
- aanwezigheid van brancheloket of coördinatiepunt;
- studie of onderzoek naar preventie of ziekteverzuim gerelateerde onderwerpen;
- deskundige bijstand (door arbodiensten, preventiemedewerker of maatwerkregeling);
- sociale fondsen met preventie of ziekteverzuim gerelateerde taken;
- duurzame inzetbaarheid.

Vervolgens gaat hoofdstuk 3 in op onderwerpen die alleen betrekking hebben op preventie. Het gaat om bepalingen over de volgende onderwerpen:

Algemene preventie maatregelen:

- Handicapvriendelijke werkomgeving;
- Aanwezigheid van bedrijfsgezondheidskundige voorzieningen (onder andere bedrijfsarts, BHV en arbospreekuur);
- Periodiek gezondheidskundig onderzoek;
- Risico Inventarisatie en Evaluatie;
- Plan van Aanpak;
- (Integraal)gezondheidsmanagement;
- Arbocatalogus.

Specifieke arbeidsrisico's:

- Fysieke belasting;
- Fysische factoren;
- Veiligheid of gevaarlijk werk;
- Gevaarlijke stoffen;
- Financiële compensatie voor het verrichten van bepaalde werkzaamheden;
- Bescherming tegen biologische agentia;
- Psychosociale arbeidsbelasting (ongewenste omgangsvormen en werkdruk en de maatregelen hiertegen);
- Gezondheidsbevordering op de werkplek;
- Zwangere werkneemsters of pas bevallen werkneemsters;
- Overige arbeidsrisico's.

Nieuw ten opzichte van het vorige onderzoek is dat in dit onderzoek ook is bekeken in hoeverre bij diverse arbeidsrisico's wordt verwezen naar de arbocatalogus, of in hoeverre de arbocatalogus naar bepaalde arbeidsrisico's verwijst. Ook nieuw in dit onderzoek is de vraag in hoeverre bij het onderdeel 'gezondheidsbevordering op de werkplek' een actieve rol voor de werknemer is weggelegd.

Ten slotte staan in H4 afspraken over ziekteverzuimaanpak:

- Procedure en controle voorschriften tijdens ziekte;
- Begeleiding door de arbodienst of bedrijfsarts;
- Verzuimregistratie;
- Casemanager;
- Service level agreements (onder andere met re-integratiebedrijven);
- Ongevallenregistratie;
- Sancties bij het niet naleven van verzuimvoorschriften;
- Overleg over verzuim (onder andere met medezeggenschap of vakvereniging).

2. PREVENTIE EN/OF (ZIEKTE)VERZUIMAANPAK

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op een aantal onderwerpen die betrekking kunnen hebben op beide hoofdonderwerpen van deze rapportage: preventie en (ziekte)verzuimaanpak. Als eerste staat in paragraaf 2.2 een overzicht in hoeveel cao's een doelstelling is afgesproken. Paragraaf 2.3 gaat nader in op de andere algemene aspecten, zoals voorlichting, scholing, duurzame inzetbaarheid, brancheloket/coördinatiepunt, studie/onderzoek, deskundige bijstand en fondsen.

Ten slotte staat in paragraaf 2.4 een samenvattend overzicht van de resultaten van alle algemene aspecten. In bijlage II staat een samenvatting van de resultaten van hoofdstuk 2, uitgesplitst naar economische sector.

2.2 Doelstellingen

Dit onderzoek bekijkt in hoeverre cao's doelstelling bevatten op het gebied van preventie en (ziekte)verzuim. Deze doelstellingen zijn in de meeste gevallen intentioneel van aard. In een enkel geval staat in de cao een meer concrete doelstelling.

Een voorbeeld van een doelstelling staat in de cao voor de Universitaire Medische Centra:

...het realiseren van goede arbeidsomstandigheden uit het oogpunt van veiligheid, gezondheid en welzijn.

Ook in de cao Unilever staat een doelstelling:

Unilever schept wereldwijd veilige en gezonde arbeidsomstandigheden voor haar werknemers.

De doelstelling in de cao voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven is meer uitgewerkt en daarmee iets concreter:

Het bestuur van de Vakraad voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven is van oordeel dat het aanbeveling verdient te streven naar een verdere verbetering van de arbeidsomstandigheden in de bedrijfstak. Het zal trachten dit doel te bereiken door middel van de volgende activiteiten:

...

b. De Commissie Arbeidsomstandigheden van de Vakraad zal het thema vermindering van werkdruk in behandeling nemen.

c. Vanuit de Commissie Arbeidsomstandigheden van de Vakraad zal een stimulerend beleid worden uitgezet voor het terugdringen van gebruik van perslucht in het kader van stofverwijdering.

...

In totaal staat in 75 cao's (66% van de onderzochte cao's, van toepassing op 57% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een of meer doelstellingen op het gebied van preventie of ziekteverzuim.

2.3 Overige onderzochte onderwerpen

In deze paragraaf komen de andere onderwerpen aan de orde die zowel op preventie als verzuim betrekking kunnen hebben. Het gaat om voorlichting, scholing, duurzame inzetbaarheid, (branche)loket, studie en onderzoek, deskundige bijstand en fondsen.

Voorlichting

Voorbeelden van voorlichting zijn onder andere leidraden, werkwijzers, instructies door leidinggevenden en alle vormen van voorlichting die éénmalig zijn of van korte duur en bovendien niet al te uitgebreid op een onderwerp ingaan.

In de onderstaande tabel staat verder uitgesplitst in hoeverre de verstrekte voorlichting betrekking heeft op preventie of verzuim:

Tabel 2.1 Aantal cao's met bepalingen over voorlichting (aantallen, % cao's en % werknemers)

Voorlichting	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Preventie	61	54	51
(Ziekte)verzuimaanpak	17	15	10
Totaal	65	57	52

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In totaal staan in 65 cao's (57% van de onderzochte cao's) één of meer bepalingen op het gebied van voorlichting. De meeste cao-afspraken over voorlichting hebben betrekking op preventie.

Een voorbeeld van voorlichting over preventie staat in de cao voor het Levensmiddelenbedrijf:

De werkgever is verplicht om iedere werknemer op de hoogte te stellen van de veiligheidsrisico's en de veiligheidsafspraken die gelden binnen het bedrijf.

In de cao voor de Informatie-, communicatie- en kantoortechnologiebranche staat een voorbeeld van voorlichting over ziekteverzuim:

De werkgever zal de geldende ziekteverzuimvoorschriften helder en schriftelijk vastleggen en tijdig aan alle werknemers bekendmaken.

Scholing

Bij afspraken over scholing valt te denken aan cursussen, het behalen van diploma's of certificaten en alle varianten van verlening van deskundigheid voor langere duur en/of met een vaste frequentie. Het kan gaan om scholing voor werknemers en werkgevers.

In de onderstaande tabel staat in hoeveel cao's scholingsafspraken staan en hoeveel gevallen deze scholing betrekking heeft op preventie of ziekteverzuim:

Tabel 2.2 Aantal cao's met bepalingen over scholing (aantallen, % cao's en % werknemers)

Scholing	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Preventie	43	38	35
(Ziekte)verzuimaanpak	11	10	5
Totaal	44	39	36

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In 44 van de onderzochte cao's staat minstens één bepaling op het gebied scholing. De meeste van deze afspraken hebben betrekking op preventie. In 43 cao's staat een scholingsafpraak gericht op preventie, terwijl in 11 cao's een scholingsafpraak gericht op verzuim staat.

Een voorbeeld van scholing aan werknemers op het gebied van preventie staat in de cao voor de Architectenbureaus:

Werkgever stelt werknemers die risico lopen op fysieke klachten ten gevolge van beeldschermwerk in staat een workshop te volgen over het herkennen, voorkomen en genezen van deze klachten.

Duurzame inzetbaarheid

Het gaat hierbij om bepalingen die gericht zijn op het langer of gezonder in dienst houden van werknemers in de eigen of andere functies, nu en in de toekomst. Dit kan bijvoorbeeld door scholing, of als onderdeel van een levensfasebewust personeelsbeleid. Bepalingen over duurzame inzetbaarheid zijn doorgaans niet meegeteld bij de onderwerpen voorlichting en scholing. Alleen wanneer bij duurzame inzetbaarheid expliciet naar arbeidsomstandigheden wordt verwezen zijn deze bepalingen ook bij voorlichting of scholing meegenomen. Bij duurzame inzetbaarheid ontbreekt de link met preventie of verzuim in de meeste gevallen. Het gaat bij duurzame inzetbaarheid in de regel meer om het optimaal benutten van de capaciteiten van werknemers gedurende hun werkzame leven, of het opleiden van werknemers zodat deze nu en in de toekomst binnen en buiten de bedrijfstak aan de slag kunnen blijven.

De hier gehanteerde definitie van 'duurzame inzetbaarheid' wijkt af van de definitie zoals deze is gebruikt in de 'Jaarrapportage cao-afspraken 2012'. Hierdoor komen de resultaten in deze paragraaf niet overeen met de resultaten uit de Jaarrapportage. Dit komt doordat de definitie van 'duurzame inzetbaarheid' in de Jaarrapportage ruimer is dan de hier gehanteerde definitie. In dit onderzoek is bij 'duurzame inzetbaarheid' gekeken naar afspraken om werknemers langer of gezonder in dienst te houden, nu en in de toekomst. De nadruk ligt daarbij voornamelijk op scholingsafspraken die tot doel hebben dit te bewerkstelligen. In de Jaarrapportage worden niet alleen (breder geformuleerde) scholingsafspraken meegenomen, maar ook afspraken over mobiliteit en gezondheid. Afspraken over mobiliteit blijven

hier buiten beschouwing. De categorie gezondheid wordt wel weer in dit onderzoek meegenomen, maar dan als apart onderwerpen en niet als onderdeel van 'duurzame inzetbaarheid'. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een verwijzing naar de RI&E of afspraken over een periodiek medisch onderzoek.

In totaal staat in 44 cao's (39% van de onderzochte cao's, van toepassing op 42% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling over duurzame inzetbaarheid.

In één van deze 44 cao's ligt de focus op werknemers vanaf een bepaalde leeftijd. De cao Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie besteedt extra aandacht aan "oudere werknemers". In 16 van de 44 cao's is scholing of opleiding van de werknemer één van de instrumenten om duurzame inzetbaarheid te bevorderen.

Hieronder staan een aantal voorbeelden:

Cao Heineken:

Duurzame inzetbaarheid

Het beleid van Heineken is erop gericht dat werknemers duurzaam inzetbaar blijven. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de werkgever en de werknemer om hier structureel aandacht aan te besteden. Deze inspanningen richten zich primair op de ontwikkeling in de eigen functie, en evenzeer op mogelijke toekomstige functies.

Cao Openbaar Vervoer:

Werkgevers bieden voldoende ruimte voor ontwikkeling en begeleiding van werknemers, teneinde hen blijvend "fit for the job" te houden. Het betreft hier niet alleen ontwikkeling en opleiding maar ook aandacht voor veiliger, gezonder, vitaler leven en werken. Mogelijkheden hiervoor zijn om op vrijwillige basis een gezondheidscheck te gaan doen. Op basis van de uitslag van de check ontvangt de deelnemer een persoonlijk advies over voeding, beweging en het bewerkstelligen van een (blijvende) goede balans tussen werk en privé.

Cao Kinderopvang:

De werkgever stelt met instemming van de OR of PVT (of bij het ontbreken hiervan het personeel) jaarlijks een plan vast met betrekking tot het te voeren scholings- en loopbaanbeleid voor de werknemers, gericht op hun huidig en toekomstig functioneren binnen en buiten de onderneming.

Cao Verzekeringsbedrijf, binnendienst:

Vanuit het gezamenlijk belang van werkgevers en werknemers is het werkgelegenheids- en opleidingsbeleid, als onderdeel van het sociale beleid binnen de onderneming, erop gericht dat de werknemer ook in de toekomst zo goed mogelijk inzetbaar zal zijn in de onderneming; hetzij voor de huidige functie, hetzij voor andere functies. Een samenhangend personeelsbeleid is daarvoor een voorwaarde. Het is anticiperend, prestatie- en ontwikkelingsgericht, team- en individugericht en ziet op instroom, doorstroom en uitstroom van werknemers.

Coördinatiepunt en Brancheloket

Bij het coördinatiepunt en het brancheloket gaat het om voorzieningen die ondersteuning bieden aan bedrijven/organisaties bij de uitvoering van activiteiten op het terrein van preventie en ziekteverzuim.

Tabel 2.3 Aantal cao's met bepalingen over een coördinatiepunt / brancheloket (aantallen, % cao's en % werknemers)

Coördinatiepunt / brancheloket	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Preventie	21	18	13
(Ziekte)verzuimaanpak	17	15	8
Totaal	22	19	13

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In totaal staat in 22 van de onderzochte cao's (19% van de onderzochte cao's) één of meer bepaling over een coördinatiepunt of brancheloket. Wederom vallen de meeste bepalingen in de categorie preventie, maar de categorie (ziekte)verzuimaanpak is hier relatief groot. In 16 van de 22 cao's heeft het coördinatiepunt of brancheloket zowel een rol op het gebied van preventie als op het gebied van (ziekte)verzuim.

In de cao voor de Technische Groothandel staat een voorbeeld van een coördinatiepunt / brancheloket:

Ter bevordering van de in lid 1 genoemde maatregelen hebben partijen bij de CAO een brancheadviseur arbeidsomstandigheden aangesteld. Deze brancheadviseur arbeidsomstandigheden dient als aanspreekpunt voor werkgevers en werknemers op het gebied van ziekteverzuimpreventie en arbeidsomstandigheden.

Studie/onderzoek

Cao-partijen kunnen opdracht geven om informatie over bepaalde onderwerpen te verzamelen. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een studie, enquête, onderzoek of projectgroep. In de onderstaande tabel staat hoe vaak cao-partijen dergelijke afspraken maken (onafhankelijk van wie de uitvoerende organen zijn):

Tabel 2.4 Aantal cao's met bepalingen over een studie of onderzoek (aantallen, % cao's en % werknemers)

Studie of onderzoek	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Preventie	31	27	17
(Ziekte)verzuimaanpak	5	4	2
Totaal	31	27	17

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Van de 114 onderzochte cao's staat in 31 een studie of onderzoek op het gebied van preventie. De groep cao's met daarin afspraken over een studie of onderzoek op het gebied van verzuim is kleiner, 5 cao's bevatten een dergelijke afspraak. In al deze 5 cao's heeft de studie of onderzoek ook betrekking op preventie (of bevatten nog een aparte studie of onderzoek op het gebied van preventie).

De cao voor de Reisbranche bevat de volgende bepaling:

CAO partijen vinden het belangrijk onderzoek te laten doen naar onderwerpen op het gebied van levensfasebewust personeelsbeleid in de reisbranche (waaronder een loopbaanscan), de mogelijkheden van het nieuwe werken voor de reisbranche en naar duurzame inzetbaarheid van werknemers. Dergelijke onderzoeken kunnen worden uitgevoerd binnen de samenwerking van stichting FOOR.

Deskundige bijstand op het gebied van preventie en verzuim

Bij dit onderwerp gaat het om een viertal deelonderwerpen:

- Inzet van arbodiensten op het gebied van preventie en ziekteverzuim: het gaat hier om alle cao-afspraken over de verschillende diensten die een arbodienst levert;
- Inzet van arbodiensten voor de in de wet vastgelegde taken;
- Maatwerkregeling: verwijst de cao naar de mogelijkheid voor een maatwerkregeling? De maatwerkregeling houdt in dat een werkgever zich voor een aantal in de wet vastgelegde taken¹ kan laten bijstaan door afzonderlijke gecertificeerde deskundigen, in plaats van de arbodienst;
- Preventiemedewerker: staan in de cao bepalingen die verwijzen naar een preventiemedewerker.

In tabel 2.5 staat een overzicht van deze vier onderwerpen:

Tabel 2.5 aantal cao's met bepalingen over deskundige bijstand (aantallen, % cao's en % werknemers)

Deskundige bijstand	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
<i>Inzet arbodiensten (inclusief wettelijke taken)</i>			
Preventie	54	48	46
Ziekteverzuim	51	45	45
Inzet arbodiensten voor wettelijke taken	44	39	35
Inzet arbodiensten totaal	68	60	57
Maatwerkregeling	20	18	22
Preventiemedewerker	21	18	27
Deskundige bijstand totaal²	70	61	61

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Hieronder volgt eerst een korte beschrijving van deze vier onderwerpen.

Inzet van arbodiensten:

Deze afspraken zijn vrij divers van aard. Aan de ene kant kan het gaan om meer algemene afspraken, bijvoorbeeld om het benutten van de kennis van een arbodienst. Aan de andere kant kan het gaan om concrete afspraken, bijvoorbeeld wanneer een arbodienst de relatie tussen werkdruk en verzuim onderzoekt, of zorgt voor slachtofferopvang na bepaalde gebeurtenissen.

Het gaat hierbij om zowel de wettelijke taken als de bovenwettelijke taken. Net als voorgaande onderzoeken tellen cao-afspraken die uitsluitend over re-integratie gaan niet mee.

In de cao voor de Bouwnijverheid staat een voorbeeld over arbodienstverlening op het gebied van preventie:

¹ Toetsen van de RI&E, verzuimbegeleiding, een periodiek arbeidsgeneeskundig onderzoek en aanstellingskeuringen.

² Hier gaat het om het aantal cao's met één of meer afspraken over de inzet van arbodiensten, een maatwerkregeling of een preventiemedewerker.

...Alle werknemers in de bouw hebben recht op het door de Stichting Arbouw vastgestelde, individuerichte pakket preventiezorg. Aan dit pakket wordt uitvoering gegeven door gecertificeerde arbodiensten die voldoen aan door de Stichting Arbouw te stellen kwaliteitseisen...

De cao Groothandel in Levensmiddelen bevat de volgende bepaling:

De werkgever is verplicht een actief flankerend, aantoonbaar en registrerend ziekteverzuimbeleid te voeren. De werkgever is verplicht voor de ziekteverzuimbegeleiding een gecertificeerde Arbo-dienst in te schakelen.

In de cao's voor La Place en Vroom en Dreesmann BV. staat ten slotte de volgende bepaling:

Slachtofferopvang geschiedt door de Arbodienst en de direct leidinggevende.

Inzet arbodiensten voor wettelijke taken:

In 44 cao's (39% van de onderzochte cao's, van toepassing op 35% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) staat de afspraak dat een arbodienst één of meer van de vier wettelijk verplichte taken uitvoert. Deze wettelijke taken zijn³:

- advies over en toetsing van de RI&E;
- ziekteverzuimbegeleiding;
- (periodiek) arbeidsgezondheidskundig onderzoek (PAGO);
- aanstellingskeuringen.

Maatwerkregeling:

Sinds 1 juli 2005 is een bedrijf niet meer verplicht zich aan te sluiten bij een arbodienst, maar heeft de werkgever de mogelijkheid om de arbodienstverlening aan te passen aan de omstandigheden en mogelijkheden van het bedrijf (maatwerkregeling). Een werkgever kan gebruik maken van de maatwerkregeling als de afspraak in de cao staat of in overeenstemming met de ondernemingsraad of personeelsvertegenwoordiging vastgesteld is. Bij de maatwerkregeling moet een bedrijf voor de vier wettelijk verplichte taken gebruik maken van gecertificeerde deskundigen (Arbowet, artikel 14).

Als een werkgever geen gebruik maakt van de maatwerkregeling, is deze verplicht om zich voor de wettelijke taken te laten ondersteunen door een arbodienst (vangnetregeling). In totaal staat in 20 cao's (18% van de onderzochte cao's, van toepassing op 22% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling over een maatwerkregeling.

In de cao voor de Architectenbureaus staat een voorbeeld van een maatwerkregeling:

Werkgever draagt zorg voor een verzuimbegeleidingscontract met een arbodienst of een kerndeskundige waarin een jaarlijks verzuimoverleg wordt aangeboden. Werkgever kan hiervoor gebruik maken van Arbo Service Architecten, het brancheloket voor de architectenbranche.

Preventiemedewerker:

---

³ Sinds 1 januari 2007 is het arbeidsomstandighedensprekeuur geen verplichte taak meer

Sinds 1 juli 2005 moeten bedrijven een preventiemedewerker aanstellen. In bedrijven met minder dan 25 werknemers mag de werkgever zelf deze taak op zich nemen. De preventiemedewerker zorgt binnen een bedrijf voor de dagelijkse veiligheid en gezondheid op de werkvloer. De taken van een preventiemedewerker variëren per bedrijf en kunnen bijvoorbeeld bestaan uit: voorlichten over gebruik en onderhoud van apparaten, het bewaken van het juiste gebruik van beschermingsmiddelen, instructie geven over het werken met gevaarlijke stoffen.

In totaal staat in 21 cao's (18% van de onderzochte cao's, van toepassing op 27% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling over een preventiemedewerker.

Een voorbeeld van een afspraak over een preventiemedewerker staat in de cao voor de Zoetwarenindustrie:

...Gezien de risico's in de branche zijn bij het toetsen van de RI&E, naast de preventiemedewerker, minimaal de volgende gecertificeerde deskundigen betrokken: A&O-deskundige, veiligheidskundige, bedrijfsarts en arbeidshygiënist...

Tabel 2.5 aantal cao's met bepalingen over deskundige bijstand (aantallen, % cao's en % werknemers)

Deskundige bijstand	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
<i>Inzet arbodiensten (inclusief wettelijke taken)</i>			
Preventie	54	48	46
Ziekteverzuim	51	45	45
Inzet arbodiensten voor wettelijke taken	44	39	35
Inzet arbodiensten totaal	68	60	57
Maatwerkregeling	20	18	22
Preventiemedewerker	21	18	27
Deskundige bijstand totaal⁴	70	61	61

Fondsen

Dit onderzoek kijkt ook in hoeverre in cao's afspraken staan of wordt verwezen naar het bestaan of het oprichten van fondsen met een taak op het gebied van arbeidsomstandigheden. Dit kunnen zowel sociale fondsen (bijvoorbeeld algemene sociale fondsen of opleidings- en scholingsfondsen) als uitkeringsfondsen zijn (bijvoorbeeld VUT-fondsen, WAO/WIA of WW-aanvullingsfondsen). In totaal staat in 31 cao's (27% van de onderzochte cao's, van toepassing op 17% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling over een sociaal fonds op het gebied van preventie of verzuim.

In de cao voor de Reisbranche staat een voorbeeld:

Op 1 januari 1998 hebben CAO-partijen de Stichting Fonds voor Opleiding en Ontwikkeling Reisbranche (FOOR) opgericht. De stichting stelt zich in de meest ruime zin ten doel het financieren en subsidiëren van activiteiten die gericht zijn op het binnen de reisbranche bevorderen van goede arbeidsverhoudingen, arbeidsomstandigheden, arbeidsmarktbeleid en de aansluiting van het beroepsonderwijs op de bedrijfspraktijk.

⁴ Hier gaat het om het aantal cao's met één of meer afspraken over de inzet van arbodiensten, een maatwerkregeling of een preventiemedewerker.

2.4 Overzicht van de resultaten

In de onderstaande tabel staat op hoeveel verschillende onderwerpen de onderzochte cao's afspraken bevatten:

Tabel 2.6 Aantal cao's met afspraken over algemene aspecten op het gebied van preventie en ziekteverzuim⁵ (aantallen, % cao's en % werknemers) gegroepeerd naar aantal afspraken

Afspraken over preventie en ziekteverzuim	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Geen afspraken	5	4	5
1 tot en met 2 afspraken	34	30	36
3 tot en met 4 afspraken	41	36	29
5 tot en met 6 afspraken	17	15	20
7 tot en met 8 afspraken	12	11	5
9 tot en met 10 afspraken	5	4	5
Totaal	114	100	100

*N.B.: Door afronding kunnen totalen niet precies tot 100 optellen.

De grootste groepen zijn de cao's met afspraken over 1 of 2 verschillende onderwerpen en de cao's met afspraken over 3 of 4 verschillende onderwerpen. In totaal valt ongeveer twee derde van de onderzochte cao's in één van deze twee groepen.

In de onderstaande tabel staat het aantal afspraken uitgesplitst naar economische sector:

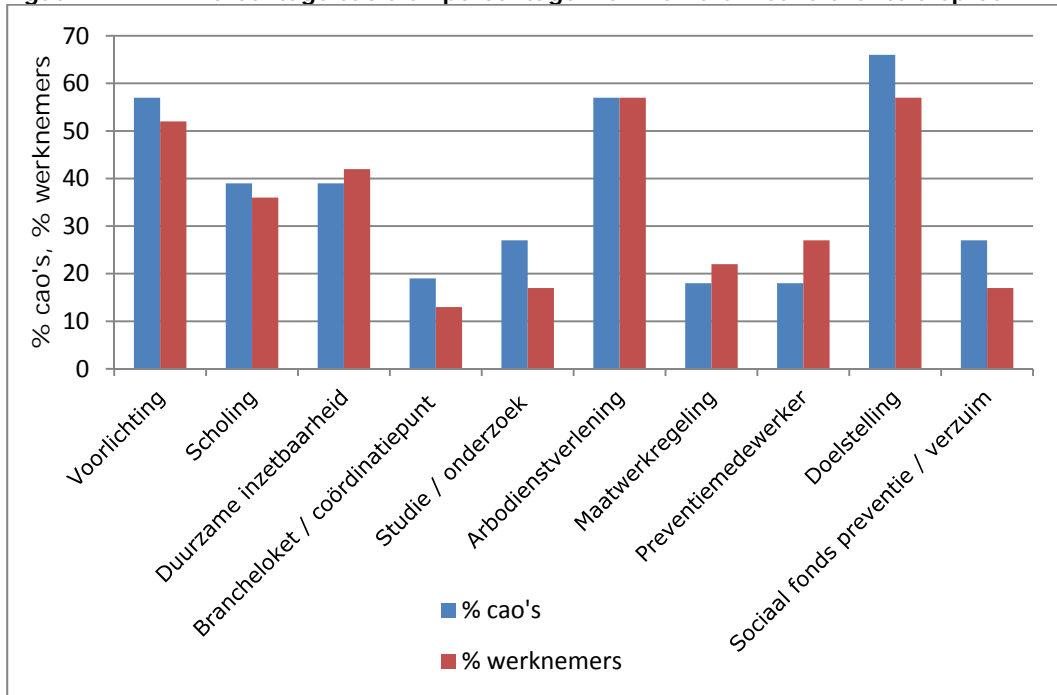
Tabel 2.7 Aantal verschillende afspraken per cao, uitgesplitst naar economische sector

Economische Sector	Geen afspraken	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10
Landbouw en visserij	0	0	0	0	1	3
Industrie	3	6	6	1	3	1
Bouwnijverheid	0	0	1	0	2	1
Handel en horeca	0	2	14	7	4	0
Vervoer en communicatie	1	5	5	2	1	0
Zakelijke dienstverlening	0	9	8	3	1	0
Overige dienstverlening	1	12	7	4	0	0
Totaal	5	34	41	17	12	5

⁵ Voorlichting, scholing, duurzame inzetbaarheid, brancheloket/coördinatiepunt, studie/onderzoek, arbodienstverlening, maatwerkregeling, preventiemedewerker, doelstelling op het gebied van preventie en verzuim en sociaal fonds.

In de onderstaande figuur staan nog een keer de resultaten uit dit hoofdstuk zowel naar percentage cao's en naar percentage werknemers:

Figuur 2.1 Percentage cao's en percentage werknemers met relevante afspraak

In bijlage 2 staan de onderwerpen uit dit hoofdstuk uitgesplitst naar economische sector.

3 PREVENTIE

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat een overzicht van bepalingen over preventie. In alle onderzochte cao's staan afspraken over enig onderdeel van preventie. Paragraaf 3.2. gaat over algemene maatregelen op het gebied van preventie, zoals afspraken over een handicapvriendelijke werkomgeving, aanwezigheid van bedrijfsgeneeskundige voorzieningen, de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E), het Plan van Aanpak (PvA) en het Periodiek Arbeidsgezondheidskundig Onderzoek (PAGO).

Paragraaf 3.3 gaat over afspraken die bepaalde arbeidsrisico's moeten verminderen of bestrijden. Deze arbeidsrisico's zijn fysieke belasting, fysieke factoren, veiligheid of gevaarlijk werk, gevaarlijke stoffen, biologische agentia, psychosociale arbeidsbelasting (waaronder ongewenste omgangsvormen en werkdruk), leefstijl/gezondheid, zwangere en net bevallen werkneemsters en nog enkele andere arbeidsrisico's. Bijlage III geeft een overzicht van de resultaten van hoofdstuk 3 naar economische sector.

3.2 Algemene preventiemaatregelen

Handicapvriendelijke werkomgeving

Bij een handicapvriendelijke werkomgeving gaat het in dit onderzoek om:

- Verlenen of verbeteren van faciliteiten voor gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers (bijvoorbeeld aangepast kantoormeubilair);
- Aanpassen van het takenpakket van gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers (bijvoorbeeld taken waar minder lichamelijke inspanning voor nodig is);
- Aanpassen van de werktijd voor gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers (bijvoorbeeld minder werken of geen nachtdiensten hoeven draaien. Het gaat niet om standaard arbeidsduurverkorting (ADV) of arbeidsduurverkorting voor ouderen werknemers, tenzij specifiek gericht op gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers);
- Andere bepalingen over een handicapvriendelijke werkomgeving. Het gaat hier bijvoorbeeld om meer algemene bepalingen die niet in één van de drie vorige categorieën passen.

Tabel 3.1 Aantal cao's met bepalingen over een handicapvriendelijke werkomgeving (aantallen, % cao's en % werknemers)

Handicapvriendelijke werkomgeving	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Faciliteiten	10	9	7
Takenpakket	8	7	6
Aanpassen werktijden	7	6	1
Anders	38	33	31
Totaal	51	45	38

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao voor de Informatie- communicatie- en kantoortechologiebranche staat het volgende voorbeeld:

Tijdens het re-integratieproces is werkgever verplicht zich in te spannen om de betrokken werknemer (rekening houdend met diens beperkingen) te herplaatsen in de eigen functie, ook als dat technische aanpassingen van de werkplek of een aanpassing in de organisatie (andere taakverdeling) vereist.

Onder de categorie "anders" vallen veel afspraken over "voorzieningen" of "maatregelen" ten behoeve van deels arbeidsgeschikten, zonder dat deze aan één van de drie andere categorieën zijn toe te bedelen.

Een voorbeeld van een dergelijke bepaling staat in de cao Heineken:

Heineken rekent het tot haar verantwoordelijkheid om, voor zover dat redelijkerwijs in haar vermogen ligt, gelijke kansen voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten en volledig arbeidsgeschikten te bevorderen en de nodige voorzieningen te treffen voor het behoud, het herstel of de bevordering van de arbeidsgeschiktheid van werknemers. Heineken zal zich inspannen om gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers zoveel als mogelijk te herplaatsen binnen de onderneming.

Bedrijfsgeneeskundige voorzieningen

In het kader van dit onderzoek zijn bedrijfsgeneeskundige voorzieningen opgesplitst in twee groepen:

- Voorzieningen in stand gehouden door personen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een bedrijfsarts of een bedrijfshulpverlener (BHV'er);
- Middelen of faciliteiten. Het kan dan gaan om een arbospreekuur of een gezondheidskundig onderzoek. Verder bekijkt dit onderzoek in hoeverre de aanstellingkeuring of het gezondheidskundig onderzoek (mede) bedoeld zijn voor bepaalde functies met extra risico's.

Tabel 3.2 Aantal cao's met bepalingen over bedrijfsgeneeskundige voorzieningen (aantallen, % cao's en % werknemers)

Bedrijfsgeneeskundige voorzieningen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
<i>Personen</i>			
Bedrijfsarts of arbo-arts	61	54	49
Bedrijfsverpleegkundige	2	2	1
Hulp bij ongelukken: EHBO	5	4	7
Hulp bij ongelukken: BHV	16	14	14
Anders	9	8	4
Personen totaal	66	58	53
<i>Middelen of faciliteiten</i>			
Arbospreekuur	39	34	36
Arbeidsgezondheidskundig onderzoek	52	46	49
Aanstellingskeuring	25	22	20
Keuring voor specifieke functies	18	16	18
Anders, namelijk	8	7	5
Middelen / faciliteiten totaal	76	67	67
Totaal	95	83	78

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de meeste cao's (83% van de onderzochte cao's, van toepassing op 78% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) staan afspraken over bedrijfsgeneeskundige voorzieningen. De meeste afspraken gaan over een bedrijfsarts/arbo-arts of een arbeidsgezondheidskundig

onderzoek. In de cao voor het Motorvoertuigen- en tweewielerbedrijf staat de volgende bepaling over een bedrijfsarts:

De werknemer dient aan een oproep om te verschijnen op het spreekuur van de bedrijfsarts of een door de bedrijfsarts aangewezen specialist voor een onderzoek gehoor te geven. Dit geldt ook indien de werknemer van plan is de dag na het onderzoek of een latere dag het werk te hervatten.

In de cao's voor La Place en Vroom & Dreesmann BV. staat een bepaling over een gezondheidskundig onderzoek:

De medewerker is verplicht aan een medisch onderzoek mee te werken indien daartoe een duidelijk in het functioneren gelegen aanleiding bestaat.

Van de 114 onderzochte cao's kennen 18 cao's (16% van de onderzochte cao's, van toepassing op 18% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling die stelt dat het gezondheidskundig onderzoek of de aanstellingskeuring (mede) bedoeld is voor werknemers in specifieke functies. Een voorbeeld staat in de cao voor de Vleessector:

Als aan de vervulling van een functie bijzondere eisen op het gebied van medische geschiktheid moeten worden gesteld, is de werknemer verplicht zich op kosten van de werkgever aan een medisch onderzoek te onderwerpen.

Onder de categorie "anders, personen" vallen bepalingen over voorzieningen als een sociaal medisch team (cao Openbaar Vervoer), een bedrijfsmaatschappelijk werker (cao UWV Werkbedrijf) of gezondheidskundige begeleiding (cao's Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie, Voortgezet onderwijs en de Universitaire Medische Centra).

In de categorie "anders, middelen of faciliteiten" vallen bijvoorbeeld bepalingen over conditietesten of psychische bijstand van de werknemer.

Risico- inventarisatie en -evaluatie en het plan van aanpak

Werkgevers leggen in een risico- inventarisatie- en -evaluatie (RI&E) schriftelijk vast welke risico's arbeid voor de werknemers met zich mee brengt.

Onderdeel van de RI&E is een plan van aanpak (PvA). In dit plan van aanpak staat welke maatregelen de in de RI&E gesignaleerde risico's kunnen beperken. Omdat werkprocessen van bedrijven uit dezelfde branche veel op elkaar lijken kunnen branches een model RI&E of een model plan van aanpak opstellen.

In onderstaande tabel staat hoe vaak in cao's bepalingen staan die betrekking hebben op of verwijzen naar een RI&E of een PvA:

Tabel 3.3 Aantal cao's met bepalingen over de RI&E en het plan van aanpak (aantallen, % cao's en % werknemers)

Risico- inventarisatie en – evaluatie en Plan van Aanpak	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Risico- inventarisatie en –evaluatie	53	47	60
Plan van Aanpak	26	23	41

In de cao Recreatie staat de volgende bepaling over een RI&E en een PvA:

De werkgever voert als gevolg van de Arbeidsomstandighedenwet in zijn onderneming een risicoinventarisatie en evaluatie (RI&E) uit. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van een door de partijen ontwikkelde branche-specifieke RI&E, waarvoor het Arboplatform erkenning heeft verleend. Voor bedrijven met 25 werknemers of minder kan worden volstaan met een zogenaamde 'lichte toets'. De werkgever wordt dringend aanbevolen op basis van deze RI&E een plan van aanpak op te stellen.

Naast alleen verwijzen naar de RI&E kan in de cao ook staan welke arbeidsrisico's in de RI&E aan de orde komen. In de onderstaande tabel staat hoe vaak bepaalde arbeidsrisico's een onderwerp in een RI&E zijn:

Tabel 3.4 Aantal cao's met bepalingen over de aanpak van arbeidsrisico's in de RI&E (aantallen, % cao's en % werknemers)

RI&E: aanpak van arbeidsrisico's	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Fysieke belasting	6	5	9
Fysische factoren	3	3	2
Veiligheid of gevaarlijk werk	9	8	6
Gevaarlijke stoffen	4	4	5
Ongewenste omgangsvormen	6	5	18
Werkdruk	9	8	14
Leefstijl	3	3	1
Anders	11	10	6
Totaal	22	19	29

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao's voor het Levensmiddelen grootwinkelbedrijf staat de volgende bepaling over de inhoud van de RI&E:

Gedurende de looptijd van de CAO streven partijen naar de opstelling en invoering van een basis-branche RI&E voor winkels. Agendapunten bij het overleg over de basis-branche-RI&E zijn in ieder geval veiligheidskleding, werkoverleg, taaleisen in het kader van veiligheid en werkgelegenheid en employability.

Ook in de cao voor de Ziekenhuizen staat een dergelijke bepaling:

Bijzondere aandacht in de RIE krijgt de aanpak van werkdruk, agressie, fysieke belasting en geweld.

Onder de categorie anders vallen de meer algemene bepalingen, bijvoorbeeld "problematiek rond arbeidsomstandigheden" of "veiligheid, gezondheid en welzijn" als onderwerpen van de RI&E. Zeer algemeen geformuleerde bepalingen over veiligheid zoals deze laatste bepaling over "veiligheid,

gezondheid en welzijn" vallen niet onder het onderwerp veiligheid/gevaarlijk werk⁶. Wanneer zo'n algemene bepaling als onderwerp van een RI&E wordt benoemd telt dit mee als "RI&E anders" en niet als "RI&E veiligheid/gevaarlijk werk".

Net als bij de RI&E kan in de cao staan welke onderwerpen in het Plan van Aanpak aan de orde komen. In de onderstaande tabel staat een overzicht:

Tabel 3.5 Aantal cao's met bepalingen over de aanpak van arbeidsrisico's in het PvA (aantallen, % cao's en % werknemers)

PvA: aanpak van arbeidsrisico's	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Fysieke belasting	4	4	15
Fysische factoren	2	2	3
Veiligheid of gevaarlijk werk	6	5	10
Gevaarlijke stoffen	2	2	3
Ongewenste omgangsvormen	2	2	7
Werkdruk	3	3	12
Leefstijl	0	0	0
Anders	5	4	14
Totaal	11	10	22

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao Verpleeg- en Verzorgingstehuizen en Thuiszorg staat de volgende bepaling:

De werkgever voert een preventief beleid dat erop is gericht om de mate van blootstelling van werknemers aan te hoge psychische belasting en werkdruk terug te brengen. Het beleid is gebaseerd op een door de werkgever opgesteld plan van aanpak preventiebeleid psychische belasting en werkdruk.

Ten slotte kunnen in de cao ook bepalingen staan over voorlichting of training voor arbeidsrisico's die in de RI&E of het PvA aan de orde komen. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

Tabel 3.6 Aantal cao's met bepalingen over de aanpak van arbeidsrisico's in de RI&E en het PvA in combinatie met voorlichting (aantallen, % cao's en % werknemers)

PvA: aanpak van arbeidsrisico's	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
RI&E: arbeidsrisico's in combinatie met voorlichting	4	4	3
PvA: arbeidsrisico's in combinatie met voorlichting	6	5	8

Periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek (PAGO)

Volgens artikel 18 van de Arbowet is een werkgever verplicht om werknemers periodiek in de gelegenheid te stellen om een arbeidsgezondheidskundig onderzoek te ondergaan. De bedoeling van dit onderzoek is om de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met arbeid te beperken.

Dit cao-onderzoek bekijkt in hoeverre cao-partijen bij een PAGO een minimum leeftijd of een frequentie noemen en of de PAGO (mede) bedoeld is voor werknemers in bepaalde functies met extra risico's.

⁶ Zie ook tabel 3.10.

Tabel 3.7 Aantal cao's met bepalingen over PAGO (aantallen, % cao's en % werknemers)

Periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Leeftijd genoemd	21	18	14
Frequentie genoemd	23	20	15
PAGO voor specifieke functies	16	14	15
Anders	10	9	6
Totaal	43	38	31

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao Energie staat een bepaling over een PAGO, onder andere voor werknemers met specifieke werkzaamheden:

1. *In het kader van het gezondheidsbeleid in het bedrijf biedt de werkgever periodiek een PMO aan zijn werknemers aan.*
2. *Aan werknemers die zijn ingedeeld in de wacht- en storingsdienst en de leeftijd van 55 jaar hebben bereikt, biedt de werkgever minimaal éénmaal per twee jaar gericht een PMO aan.*
3. *Indien hiervoor een medische noodzaak aanwezig is, kan een werknemer niet langer worden verplicht tot overwerk of het verrichten van wacht- en storingsdiensten.*

In 20 cao's staat zowel een leeftijd als een frequentie genoemd. Onder de categorie "anders" vallen bepalingen die wel verwijzen naar een PAGO, maar geen leeftijd, frequentie of specifieke functies benoemen. Een voorbeeld staat in de cao Recreatie:

De werkgever draagt er zorg voor dat in het periodiek algemeen geneeskundig onderzoek van werknemers, het zogenaamde PAGO-onderzoek, het onderwerp werkdruk wordt meegenomen.

Een ander voorbeeld staat in de cao voor de ANWB:

"De onderneming stelt de medewerkers periodiek in de gelegenheid een arbeidsgezondheidskundig onderzoek te ondergaan. Dit onderzoek is erop gericht om beginnende gezondheidsschade in relatie tot het werk op te sporen. Het onderzoek staat in nauwe relatie tot de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) dat gericht is op het in kaart brengen en daardoor zoveel mogelijk voorkomen van risico's die het werk voor de medewerkers met zich mee brengt."

(Integraal) gezondheidsmanagement

Dit onderzoek bekijkt ook in hoeverre partijen in hun cao's spreken over (integraal)gezondheidsmanagement. In dit onderzoek wordt onder gezondheidsmanagement verstaan een samenhangend geheel van maatregelen om de gezondheid van de werknemer op een gezonde werkplek te bevorderen. Bij integraal gezondheidsmanagement wordt tevens de gehele bedrijfsvoering in beschouwing genomen, bijvoorbeeld schoon produceren.

Ook wanneer cao-partijen zelf het woord (integraal)gezondheidsmanagement of een variant hierop gebruiken (bijvoorbeeld 'gezondheidsbeleid' of 'vitaliteitsbeleid' telt een bepaling in dit onderzoek mee als (integraal)gezondheidsmanagement.

In 7 cao's (6% van de onderzochte cao's, van toepassing op 3% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) staat een bepaling die betrekking heeft op gezondheidsmanagement. In 4 cao's (4% van de onderzochte cao's, van toepassing op 1% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) staat een bepaling over integraal gezondheidsmanagement. In totaal staat in 11 cao's (10% van de onderzochte cao's, van toepassing op 4% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling over (integraal) gezondheidsmanagement.

Een voorbeeld staat in de cao Heineken:

...Vanuit deze gedachte zal Heineken zich inzetten voor een goede aansluiting tussen de Heineken á la Carte en andere afspraken met de vakorganisaties op het terrein van Employability, gezondheidsmanagement en levensfasebewust personeelsbeleid.

Arbocatalogus

Na de wijziging van de Arbeidsomstandighedenwet per 1 januari 2007 ligt meer verantwoordelijkheid bij werkgevers en werknemers. Het is de bedoeling dat sociale partners arbocatalogi opstellen. In deze arbocatalogi staat met behulp van welke (branchespecifieke) maatregelen doelen op het gebied van arbeidsomstandigheden bereikt kunnen worden.

Tabel 3.8 Aantal cao's met bepalingen over een Arbocatalogus (aantallen, % cao's en % werknemers)

	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Catalogus staat in cao	2	2	1
Verwijzing naar vindplaats	20	18	21
Alleen term 'Arbocatalogus' genoemd	9	8	8
Studieafspraken	2	2	1
Anders	6	5	11
Totaal	34	30	40

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In totaal staat op dit moment in 34 cao's een verwijzing naar een arbocatalogus (30% van de onderzochte cao's, van toepassing op 40% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's).⁷ Van deze 34 cao's gaat het in 32 gevallen om een bedrijfstak-cao. Bepalingen over arbocatalogi komen daarmee verhoudingsgewijs vaker voor in bedrijfstak-cao's. In 20 van deze 34 cao's staat een verwijzing naar de vindplaats van de Arbocatalogus, bijvoorbeeld een website.

In de cao voor de Detailhandel in bloemen en planten staat de volgende bepaling waarin onder andere wordt verwezen naar de vindplaats van de catalogus:

Door sociale partners is een Arbocatalogus beschikbaar gesteld waarin concrete maatregelen staan om de gevolgen van werkdruk/werkstress en overbelasting door een repeterende bewegingen (sic) te verminderen (het document kunt u downloaden via www.vbw.nu).

Ook in de cao voor de Vaste Medewerkers Uitzendondernemingen staat een dergelijke bepaling:

⁷ Ook daar waar in de cao een verwijzing naar een website met informatie over de arbocatalogus is opgenomen is de cao meegeteld

Er is een stichting voor veilig en gezond werken in de uitzendbranche, te weten Stichting Arbo Flexbranche (STAF). De stichting zet kennis, middelen en het netwerk in om arbo-, verzuim- en reïntegratiebeleid goed vorm te geven. De missie van STAF is arbeidsomstandigheden in de sector blijvend te verbeteren. Zo heeft STAF een arbo-catalogus ontwikkeld met oplossingen voor werkdruk en agressie & geweld op de werkvloer. Het bestuur van de stichting is paritair samengesteld uit minimaal drie vertegenwoordigers van werknemerszijde en minimaal drie vertegenwoordigers van werkgeverszijde. Voor meer informatie www.arboflexbranche.nl.

Nieuw in dit onderzoek is dat dit keer ook is gekeken in hoeverre bij bepaalde arbeidsrisico's verwezen wordt naar de arbocatalogus. Of andersom, in hoeverre in de arbocatalogus (mits deze in de cao staat of in de cao een verwijzing naar de vindplaats van de catalogus staat) wordt gesproken over bepaalde arbeidsrisico's. In de onderstaande tabel is te zien hoe vaak dit voorkomt in de onderzochte cao's:

Tabel 3.9 Aantal cao's met bepalingen over verwijzing naar arbocatalogus bij arbeidsrisico's of verwijzing naar arbeidsrisico's in arbocatalogus (aantallen, % cao's en % werknemers)

Verwijzing catalogus of risico	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Fysieke belasting	12	11	12
Fysische belasting	4	4	9
Veiligheid / gevaarlijk werk	14	12	13
Gevaarlijke stoffen	8	7	11
Ongewenste omgangsvormen	7	6	10
Werkdruk	9	8	9
Leefstijl	2	2	9
Anders	9	8	13
Totaal	18	16	16

3.3 Specifieke arbeidsrisico's

In deze paragraaf staan cao-afspraken over het voorkomen of verminderen van bepaalde arbeidsrisico's centraal.

Fysieke belasting

Overbelasting van het lichaam tijdens werkzaamheden kan leiden tot arbeidsongeschiktheid. In het kader van dit onderzoek vallen de volgende onderwerpen onder fysieke belasting:

- Tillen of dragen;
- Duwen of trekken;
- Ongunstige of statische werkhouding;
- Beeldschermwerk (RSI);
- Repeterend werk (anders dan beeldschermwerk of RSI).

Tabel 3.10 Aantal cao's met bepalingen over fysieke belasting (aantallen, % cao's en % werknemers)

Fysieke belasting	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Tillen of dragen	9	8	16
Duwen of trekken	2	2	3
Ongunstige of statische werkhouding	6	5	11
Beeldschermwerk (RSI)	16	14	12
Repeterend werk (anders dan beeldschermwerk of RSI)	3	3	3
Anders	32	28	39
Totaal	48	42	54

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Een voorbeeld van een bepaling over fysieke belasting staat in de cao voor de binnendienst van het verzekeringsbedrijf:

De werkgever zal aandacht besteden aan de ergonomische aspecten die verbonden kunnen zijn aan het werken met beeldschermen, alsmede aan het onderbreken van de effectieve werktijd.

Ook in de cao Wonen staat een afspraak over fysieke belasting:

Werknemers mogen niet meer dan 23 kilo tillen. De werkgever mag werknemers niet opdragen meer te tillen. Wel moet hij hulpmiddelen voor zware lasten ter beschikking stellen en de werknemers zijn verplicht die te gebruiken.

De grootste categorie is de categorie "anders". Onder "anders" vallen bijvoorbeeld cao-afspraken over ergonomische eisen aan gereedschap, machines of gebouwen of bepalingen over het terugdringen van fysieke belasting in zijn algemeenheid.

Fysische factoren

In het kader van dit onderzoek vallen de volgende onderwerpen onder fysische factoren:

- Geluid;
- Trillingen;
- Ioniserende straling (straling die voldoende energetisch is om een elektron uit de buitenste schil van een atoom weg te slaan);
- Niet-ioniserende straling (ook wel elektromagnetische straling, voortplanting door de ruimte van elektrische en magnetische oscillaties);
- Klimatologische omstandigheden.

In tabel 3.11 staat in hoeveel cao's bovenstaande onderwerpen zijn aangetroffen:

Tabel 3.11 Aantal cao's met bepalingen over fysische factoren (aantallen, % cao's en % werknemers)

Fysische factoren	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Geluid	11	10	22
Trillingen	0	0	0
Ioniserende straling	0	0	0
Niet-ioniserende straling	0	0	0
Klimatologische omstandigheden	5	4	5
Anders	8	7	8
Totaal	21	18	34

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao voor de Meubelindustrie staat de volgende afspraak over geluid:

De werkgever is verplicht aan werknemers die bloot staan aan lawaai gehoorplastieken te verschaffen. Voor niet productiepersoneel en personeel dat niet in een lawaaizone werkzaam is wordt in overleg met de arbodienst bepaald of gehoorbescherming noodzakelijk is. In overleg met de ondernemingsraad, personeelsvertegenwoordiging of arbofunctionaris en betrokken werknemers kunnen nadere voorwaarden worden gesteld aan het verstrekken van gehoorplastieken/bescherming.

Onder de categorie anders vallen bijvoorbeeld bepalingen over een tochtvrije werkplek of werkplekken waar daglicht binnenvalt.

Veiligheid/gevaarlijk werk

Hier gaat het om bepalingen over de veiligheid van de werknemer op de werkplek en maatregelen om deze veiligheid te verbeteren.

- Werken op hoogte;
- Machineveiligheid;
- Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM);
- Aanrijdgevaar op bedrijfsterreinen;
- Geraakt worden door vallende voorwerpen.

In tabel 3.12 hieronder staat in hoeveel cao's bepalingen over veiligheid of gevaarlijk werk staan:

Tabel 3.12 Aantal cao's met bepalingen veiligheid/gevaarlijk werk (aantallen, % cao's en % werknemers)

Veiligheid / gevaarlijk werk	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Werken op hoogte	3	3	4
Machineveiligheid	15	13	22
Persoonlijke beschermingsmiddelen	48	42	40
Aanrijdgevaar	2	2	3
Vallende voorwerpen	2	2	3
Anders	61	54	63
Totaal	75	66	71

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao's voor de Metaal en Techniek staat de volgende bepaling over machineveiligheid:

De werkgever heeft de verplichting de lokaliteiten waarin wordt gewerkt alsmede het gereedschap en de machinerieën waarmee wordt gewerkt zodanig te doen zijn dan (sic) er redelijkerwijs, in verband met de aard van het werk, een voldoende bescherming bestaat voor de werknemer tegen ongevallen en gezondheidsschade.

De categorie "anders" bestaat voor het grootste deel uit algemene bepalingen over het bevorderen van de veiligheid op de werkplek, zonder daarbij concreet vorm te geven aan het begrip veiligheid. Een voorbeeld staat in de cao voor de ANWB:

De medewerker zal de eigen veiligheid en die van anderen naar vermogen in acht nemen. Hij doet dat onder meer door:

- *zich op de hoogte te stellen van de voorschriften, de opgestelde veiligheidsregels in acht te nemen en de gegeven instructies op te*

volgen;

- op elk overlegniveau waarin hij betrokken is een bijdrage te leveren ter instandhouding, en zo mogelijk verbetering van de veiligheid;
- zijns inziens bestaande gevaren aan de bedrijfsleiding te melden;
- de ter beschikking gestelde persoonlijke beschermingsmiddelen te gebruiken."

Gevaarlijke stoffen

Het werken met gevaarlijke stoffen kan risico's met zich mee brengen. Dit onderzoek bekijkt in hoeverre cao's bepalingen bevatten over werken met of bescherming tegen gevaarlijke stoffen. Het gaat om de volgende categorieën:

- Asbest;
- Bestrijdingsmiddelen;
- Verfproducten;
- Chemische stoffen.

Onderstaande tabel bevat de cijfers over gevaarlijke stoffen:

Tabel 3.13 Aantal cao's met bepalingen over gevaarlijke stoffen (aantallen, % cao's en % werknemers)

Gevaarlijke stoffen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Asbest	7	6	10
Bestrijdingsmiddelen	5	4	3
Verfproducten	1	1	3
Chemische stoffen	7	6	14
Andere gevaarlijke stoffen	16	14	23
Totaal	23	20	32

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao Wonen staat bijvoorbeeld de volgende bepaling:

Werken met gevaarlijke stoffen zoals oplosmiddelhoudende lijmstoffen, giftige oplosmiddelen en asbesthoudende vloerbedekking is verboden. Werkgevers en werknemers kunnen bij de Arbeidsinspectie een klacht indienen over het gebruik van gevaarlijke stoffen.

Onder de categorie "anders" vallen cao-bepalingen over bijvoorbeeld teer of houtstof.

Biologische agentia

Ook preventieve maatregelen om werknemers te beschermen tegen blootstelling aan schadelijke biologische agentia (zoals schimmels, gisten en bacteriën) kunnen een onderwerp in de cao zijn. Op die manier kunnen werkgever en werknemer de kans op infecties, allergieën of vergiftiging minimaliseren.

In onderstaande tabel staat in hoeveel cao's bepalingen over biologische agentia staan:

Tabel 3.14 Aantal cao's met bepalingen over biologische agentia (aantallen, % cao's en % werknemers)

Biologische agentia	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Vaccinatie	2	2	3
Anders	13	11	16
Totaal	14	12	17

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao Arbeid en gezondheid Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf staat de volgende afspraak:

Indien uit de RI&E blijkt dat er een gerede kans bestaat dat de werknemer tijdens zijn werkzaamheden op een zodanige wijze in contact komt met bloed of lichaamsvloeistoffen van een andere persoon ('prikaccident') dat hij of zij risico loopt besmet te worden met Hepatitis B, Hepatitis C, HIV is de werkgever verplicht:

a. de werknemer in de gelegenheid te stellen zich voor rekening van de werkgever preventief te laten vaccineren tegen Hepatitis B. Dit met inachtneming van de integriteit van het eigen lichaam van de werknemer;

b. overige maatregelen te nemen ter voorkoming van prikaccidenten en ter bevordering van een juiste afhandeling van prikaccidenten. Het hiertoe ontwikkelde Protocol Prikaccidenten voor schoonmaakwerkzaamheden maakt deel uit van deze CAO (zie: bijlage 10).

Bij de categorie anders valt bijvoorbeeld te denken aan een verbod op toegang tot de werkplek voor werknemers met een besmettelijke ziekte.

Financiële compensatie voor het verrichten van bepaalde werkzaamheden

Bij dit onderwerp gaat het om een financiële compensatie voor werknemers die arbeid verrichten in bepaalde belastende omstandigheden. Het gaat bijvoorbeeld om werk in koelruimtes of wanneer werknemers in aanraking komen met gevaarlijke stoffen. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

Tabel 3.15 Aantal cao's met bepalingen over financiële compensatie voor het verrichten van bepaalde werkzaamheden (aantallen, % cao's en % werknemers)

Belastende omstandigheid	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Fysieke belasting / fysiek belastende factoren	1	1	<1
Fysische factoren	10	9	9
Veiligheid / gevaarlijk werk	2	2	1
Gevaarlijke stoffen	2	2	3
Zwaar werk	0	0	0
Vuil werk	1	1	<1
Werken tijdens bepaalde weersomstandigheden	1	1	<1
Andere werksituaties	7	6	8
Totaal	16	14	15

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Een voorbeeld staat in de cao voor het Bakkersbedrijf:

Voor het verrichten van arbeid in koel- en vriescellen waarin de temperatuur maximaal 7°C bedraagt ontvangt de werknemer, afhankelijk van het aantal uren dat hij dat doet, de volgende toeslag...

Onder de categorie anders vallen voornamelijk toeslagen voor "bezwarende werkomstandigheden".

Psychosociale arbeidsbelasting

Bij psychosociale arbeidsbelasting gaat het aan de ene kant om (maatregelen tegen) werkdruk of werkstress, aan de andere kant gaat het om (maatregelen tegen) ongewenste omgangsvormen. In het kader van dit onderzoek zijn ongewenste omgangsvormen opgedeeld in de volgende deelonderwerpen:

- Seksuele intimidatie;
- Agressie en geweld;
- Pesten;
- Discriminatie;
- Ongewenste omgangsvormen in het algemeen.

Tabel 3.16 Aantal cao's met bepalingen over ongewenste omgangsvormen (aantallen, % cao's en % werknemers)

Ongewenste omgangsvormen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Seksuele intimidatie	46	40	52
Agressie of geweld	31	27	41
Pesten	5	4	2
Discriminatie	53	47	43
Ongewenste omgangsvormen in het algemeen	23	20	24
Totaal	72	63	69

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In totaal staat in bijna tweederde van de onderzochte cao's een bepaling over ongewenste omgangsvormen. De meeste van deze bepalingen gaan over discriminatie of seksuele intimidatie. Een voorbeeld van een relatief veel voorkomende bepaling over discriminatie staat in de cao voor de Groente en fruitgroothandel:

De werkgever zal, met inachtneming van objectieve, aan de functie verbonden eisen, werknemers gelijke kansen op arbeid en gelijke kansen in de arbeidsorganisatie bieden, ongeacht factoren als leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, levens- of geloofsovertuiging, huidskleur, ras of etnische afkomst, nationaliteit, politieke keuze en vakbondskeuze.

In de cao voor de Zoetwarenindustrie staat een voorbeeld van een bepaling over onder andere pesten:

De werkgever voert een actief beleid ter voorkoming van (seksuele) intimidatie, discriminatie, ongewenste intimiteiten en pesten op de werkplek.

In de cao voor het Levensmiddelenbedrijf staat de volgende bepaling over agressie en geweld:

...In iedere winkel zal minimaal aan de punten 1 tot en met 10 en 12 tot en met 22 van de monitorlist "Geweld en Agressie Supermarktbranche" (zie bijlage 5) worden voldaan.

De cao voor de Verpleeg-, Verzorgingshuizen en Thuiszorg bevat de volgende bepaling over seksuele intimidatie:

De werkgever zorgt er voor dat de werknemer zo veel mogelijk wordt beschermd tegen seksuele intimidatie en de nadelige gevolgen daarvan.

Onder "ongewenste omgangsvormen in het algemeen" vallen cao-afspraken over bijvoorbeeld het tegen gaan van ongewenst gedrag of ongewenste omgangsvormen, zonder dat duidelijk is om welk soort ongewenst gedrag het gaat.

In onderstaande tabel staat welk soort maatregelen cao-partijen nemen tegen ongewenste omgangsvormen:

Tabel 3.17 Aantal cao's met maatregelen tegen ongewenste omgangsvormen (aantallen, % cao's en % werknemers)

Maatregelen tegen ongewenste omgangsvormen	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Aanstellen vertrouwenspersoon	28	25	32
Klachtencommissie of klachtenregeling	25	22	28
Training	10	9	14
Gedragscode	9	9	13
Registratie van incidenten	1	1	<1
Opvang of nazorg van incidenten	4	4	4
Voorlichting	8	7	9
Daderaanpak	1	1	<1
Beleid / verbod algemeen	55	48	40
Anders	23	20	30
Totaal	72	63	69

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

De meeste afspraken gaan over beleid tegen of een verbod op ongewenste omgangsvormen, het aanstellen van een vertrouwenspersoon of een klachtencommissie/klachtenregeling. Onder de categorie "anders" vallen bijvoorbeeld afspraken over een risico analyse of een disciplinaire schorsing.

In de cao voor de Contractcatering staat een voorbeeld van een afspraak tegen ongewenste omgangsvormen:

Aan alle werkne(e)m(st)ers zal door de werkgever te kennen worden gegeven dat seksuele intimidatie en ongewenst gedrag niet getolereerd wordt en tot sancties kan leiden voor de persoon, die zich daar aan schuldig maakt. Alle werkne(e)m(st)ers zullen via de gebruikelijke informatiekanaalen worden geïnformeerd over het beleid ter preventie en bestrijding van seksuele intimidatie en ongewenst gedrag op het werk. Daarbij zal worden kenbaar gemaakt dat er een klachtenregeling is opgenomen in de cao alsmede zal bekend worden gemaakt wie de vertrouwenspersoon of –personen in het bedrijf zijn en hoe zij te bereiken zijn.

In totaal staan in 50 cao's (44% van de onderzochte cao's, van toepassing op 57% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) bepalingen over werkdruk. In de cao Openbaar Vervoer staat een voorbeeld van een bepaling over werkdruk:

De werkgevers zullen op bedrijfsniveau in samenspraak met de ondernemingsraad en vakorganisaties beleid ontwikkelen gericht op terugdringing van werkdruk. Werkgevers zullen het onderwerp werkdruk op de agenda met de ondernemingsraad zetten.

In onderstaande tabel staat welk soort maatregelen cao-partijen nemen tegen werkdruk:

Tabel 3.18 Aantal cao's met maatregelen tegen werkdruk (aantallen, % cao's en % werknemers)

Maatregelen tegen werkdruk	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Vermindering van taakbelasting	0	0	0
Meer autonomie	0	0	0
Verandering van werkprocessen	1	1	1
Voorlichting	3	3	7
Werkoverleg	7	6	13
Protocol (interne regeling)	4	4	4
Afstemming van werk en privé	1	1	<1
Beperken van overwerk	1	1	<1
Tools / instrumenten voor beoordelen werkdruk	10	9	20
Overleg met medezeggenschap of vakorganisaties	8	7	5
Werk & rusttijden	3	3	8
Anders	43	38	48
Totaal	50	44	57

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

In de cao voor de Levensmiddelen en zoetwarengroothandel staat de volgende bepaling over de aanpak van werkdruk:

...Tevens richt de opleiding zich op het adequaat uitvoeren van werkoverleg om zodoende te komen tot minder werkdruk.

Ook in de cao voor de Gemengde en speelgoedbranche staat een afspraak over werkdruk:

CAO partijen benadrukken het belang van werkoverleg en wachten de resultaten af van de afspraken die ten aanzien van werkoverleg in deze CAO zijn gemaakt. Hierbij wordt tevens verwezen naar de website van het Hoofdbedrijfschap Detailhandel (www.hbd.nl). Via deze site kan gratis het werkdrukinstrument gedownload worden.

De grootste groep bepalingen is ook hier de categorie "anders". Onder deze categorie vallen algemeen geformuleerde bepalingen over bijvoorbeeld een integrale aanpak of beleid om de werkdruk te verminderen. Een voorbeeld staat in de cao voor de Ziekenhuizen:

De werkgever besteedt, in het kader van arbeidsomstandighedenbeleid, aandacht aan werkdruk. Indien de ontwikkelingen in het verzuimpercentage daartoe aanleiding geven, zal door of onder begeleiding van de arbodienst worden onderzocht of er een relatie is met de werkdruk. Is deze relatie aanwezig, dan worden in het overleg met de ondernemingsraad passende maatregelen besproken.

Gezondheidsbevordering op de werkplek

Bij gezondheidsbevordering op de werkplek gaat het om cao-afspraken over de leefstijl van een werknemer, bijvoorbeeld het bevorderen van een gezonde manier van leven of het stimuleren van voldoende beweging. In het kader van dit onderzoek gaat het om de volgende onderwerpen:

- Beweging;
- Voeding;
- Alcoholgebruik;
- Roken op het werk;
- Roken in het algemeen;
- Bevorderen van de vitaliteit of inzetbaarheid;
- Ontspanning / stresspreventie;
- Medicijnen (gebruik van bewustzijnsbeïnvloedende medicijnen);
- Drugs;
- Middelen die de rijvaardigheid beïnvloeden.

Nieuw is dat dit onderzoek ook kijkt in hoeverre de werknemer hierin een actieve rol heeft. Dit is het geval wanneer bijvoorbeeld de werknemer zelf actie moet ondernemen of instrumenten in handen krijgt waarmee hij zelf aan de slag kan gaan en zo zijn of haar gezondheid te verbeteren.. Dit in tegenstelling tot bepalingen waarin staat dat de werkgever bepaalde maatregelen neemt maar waarbij de werknemer een min of meer passieve rol heeft.

Tabel 3.19 Aantal cao's met bepalingen over gezondheidsbevordering op de werkplek (aantallen, % cao's en % werknemers)

Gezondheidsbevordering op de werkplek	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Beweging	2	2	1
Voeding	3	3	1
Alcoholgebruik	11	10	14
Roken op het werk	2	2	<1
Roken in het algemeen	2	2	1
Bevorderen vitaliteit	6	5	5
Ontspanning / stresspreventie	0	0	0
Medicijngebruik	5	4	4
Drugs	6	5	8
Middelen die de rijvaardigheid beïnvloeden	3	3	3
Anders	18	16	12
Totaal	35	31	31

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Samen met de categorie "anders" is de categorieën "alcoholgebruik" de grootste. In de cao Particuliere Beveiliging staat een voorbeeld van een afspraak over alcohol en drugs:

Het is de werknemer nadrukkelijk verboden alcoholhoudende drank of bewustzijn beïnvloedende middelen, zoals drugs, direct voor of tijdens de dienst te gebruiken dan wel bij zich te hebben. Het is ook verboden de werkzaamheden met een naar alcohol ruikende adem te verrichten.

De categorie "anders" bestaat voor het grootste deel uit algemene bepalingen over de gezondheid van de werknemer of een gezonde leefstijl. In de cao voor de Zorgverzekeraars staat de volgende bepaling:

De zorg voor de gezondheid en veiligheid van de werknemers bij hun werk maakt deel uit van het sociaal beleid als geheel.

Ten slotte staat in de cao Contractcatering de volgende bepaling:

Partijen hebben verder kennis genomen van het maatschappelijke probleem van overgewicht en zullen mede in het kader van het Convenant Overgewicht, bezien in welke mate een bijdrage kan

worden geleverd aan oplossing van dit probleem ten aanzien van werknemers in de branche.

In totaal is in 4 van de 35 cao's met daarin één of meer afspraken op het gebied van gezondheidsbevordering sprake van een actieve rol voor de werknemer. Een voorbeeld staat in de cao Heineken:

Heineken wil door in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen nadere invulling geven aan haar imago als werkgever.

In dit kader stelt Heineken haar werknemers in de gelegenheid om via de Heineken à la Carte jaarlijks een gedeelte van het arbeidsvoorwaardenpakket naar eigen keuze samen te stellen en dit pakket te laten aansluiten op hun persoonlijke situatie (maatwerk).

Heineken wil haar werknemers in de komende jaren stimuleren om dit instrument vaker in te zetten om:

- *Een goede balans te creëren tussen privé en werk;*
- *Gezond(er) te werken en de belasting op het werk optimaal af te stemmen op hun persoonlijke belastbaarheid;*
- *Opleidingen en trainingen te volgen waarmee zij duurzaam inzetbaar worden en blijven op de arbeidsmarkt (Employability).*
- *Rekening te houden met de levensfase waarin zij zich bevinden en gezond werkend ouder te worden.*

Vanuit deze gedachte zal Heineken zich inzetten voor een goede aansluiting tussen de Heineken à la Carte en andere afspraken met de vakorganisaties op het terrein van Employability, gezondheidsmanagement en levensfasebewust personeelsbeleid.

Zwangere werkneemsters

Bepaalde werkomstandigheden kunnen zowel voor de zwangere werkneemster als voor het ongeboren kind een gezondheidsrisico betekenen. Op basis van artikel 1.42 van het Arbobesluit moet de werkgever de arbeid van een zwangere vrouw zodanig organiseren dat de werkzaamheden geen gevaren met zich kunnen brengen voor haar veiligheid en gezondheid en geen terugslag kan veroorzaken op de zwangerschap. In totaal staat in 19 cao's (17% van de onderzochte cao's, van toepassing op 25% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een afspraak over de arbeidsrisico's ten aanzien van zwangere werkneemsters.

In de meeste gevallen gaat het hier om cao-afspraken waarbij zwangere werkneemsters van bijvoorbeeld overwerk of nachtdienst worden vrijgesteld. Een voorbeeld staat in de cao Jeugdzorg:

Alleen met instemming van de werknemer kan consignatiedienst worden opgedragen aan:

- *de werknemer van 55 jaar en ouder;*
- *de zwangere werkneemster na de derde maand van de zwangerschap;*
- *de werkneemster die haar kind borstvoeding geeft.*

Pas bevallen werkneemsters en werkneemsters die borstvoeding geven

Voor pas bevallen werkneemsters en werkneemsters die borstvoeding geven gelden dezelfde verplichtingen als voor zwangere werkneemsters. In 8 cao's (7% van de onderzochte cao's, van toepassing op 15% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) staat een bepaling over pas bevallen werkneemsters of werkneemsters die borstvoeding geven.

Net als bij cao-afspraken voor zwangere werknemers gaat een deel van de bepalingen hier over vrijstelling van bepaalde diensten. Het andere deel van de bepalingen gaat over de mogelijkheid om borstvoeding te geven of te kolven.

Overige arbeidsrisico's

Onder deze noemer vallen bepalingen die betrekking hebben op:

- Arbeidsrisico's verband houdend met "oudere werknemers";
- Arbeidsrisico's verband houdend met "jongere werknemers";
- Werkplekonderzoeken of inrichting van de werkplek.

Verder is hier ook sprake van een restcategorie. Hier vallen afspraken onder die niet onder één van de andere arbeidsrisico's vallen.

Tabel 3.20 Aantal cao's met bepalingen over overige arbeidsrisico's (aantallen, % cao's en % werknemers)

Overige arbeidsrisico's	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Arbeidsrisico's oudere werknemers	80	70	76
Arbeidsrisico's jongere werknemers	20	18	26
Werkplek gerelateerde bepalingen	24	21	23
Anders	40	35	38
Totaal	95	83	86

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Verruit de grootste groep onder de overige arbeidsrisico's zijn de arbeidsrisico's verband houdend met "oudere werknemers". In de meeste gevallen gaat het om de afspraak dat werknemers vanaf een bepaalde leeftijd niet meer (verplicht) bepaalde diensten hoeven te draaien. Het gaat dan bijvoorbeeld om nachtarbeid, ploegdienst, consignatiedienst of overwerk.

In de cao voor de Landbouwwerktuigen exploiterende ondernemingen staat de volgende bepaling over jongeren:

1. *Het is de werkgever verboden:*
  - a. *een werknemer die jonger is dan 18 jaar een trekker te laten besturen. Dit verbod geldt niet voor 16- en 17- jarige werknemers met een trekkerrijbewijs dat is afgegeven door Aequor (kennis- en communicatiecentrum voor het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven).*
  - b. *Een werknemer die jonger is dan 18 jaar met giftige stoffen te laten werken*
2. *De werkgever mag de werknemer van 16 of 17 jaar grondverzet-machines laten bedienen en besturen. Voorwaarde is dat het toezicht, zoals beschreven in de Arbeidsomstandighedenwet, is geregeld.*

Net als bij arbeidsrisico's oudere werknemers geldt ook voor jongere werknemers dat de meeste bepalingen in deze categorie gaan over vrijstelling van bepaalde diensten of het niet in tarief hoeven werken.

In de cao Architecten staat een voorbeeld van een bepaling over de inrichting van de werkplek:

Jaarlijks wordt in een gesprek tussen werkgever en werknemer aandacht besteed aan de arbeidsomstandigheden, waaronder de werkplekinrichting. Dit kan onderdeel zijn van het (jaarlijkse) functioneringsgesprek.

Onder de categorie anders vallen bijvoorbeeld bepalingen over het bevorderen van de gezondheid en het welzijn van de werknemer in het algemeen, gezond roosteren of aandacht voor de arbeidsomstandigheden bij thuiswerken.

3.4 Overzicht van de resultaten

In de onderstaande tabel staat op hoeveel verschillende onderwerpen de onderzochte cao's afspraken bevatten:

Tabel 3.21 Aantal cao's met afspraken over arbeidsrisico's (aantallen, % cao's en % werknemers) gegroepeerd naar aantal maal dat cao op een hoofdonderwerp scoort⁸

Afspraken over arbeidsrisico's	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Geen afspraken	0	0	0
1 tot en met 3 afspraken	13	11	8
4 tot en met 6 afspraken	28	25	17
7 tot en met 9 afspraken	43	38	34
10 tot en met 12 afspraken	20	18	26
13 tot en met 15 afspraken	10	9	17
Totaal	114	100	100

*N.B.: Door afronding telt het percentage werknemers niet op tot 100.

De grootste groepen zijn de cao's met afspraken over 4 tot en met 6 verschillende onderwerpen en de cao's met afspraken over 7 tot en met 9 verschillende onderwerpen. Bijna drie kwart van de onderzochte cao's valt in één van deze twee categorieën.

In de onderstaande tabel staat het aantal afspraken uitgesplitst naar economische sector:

Tabel 3.22 Aantal verschillende afspraken per cao, uitgesplitst naar economische sector

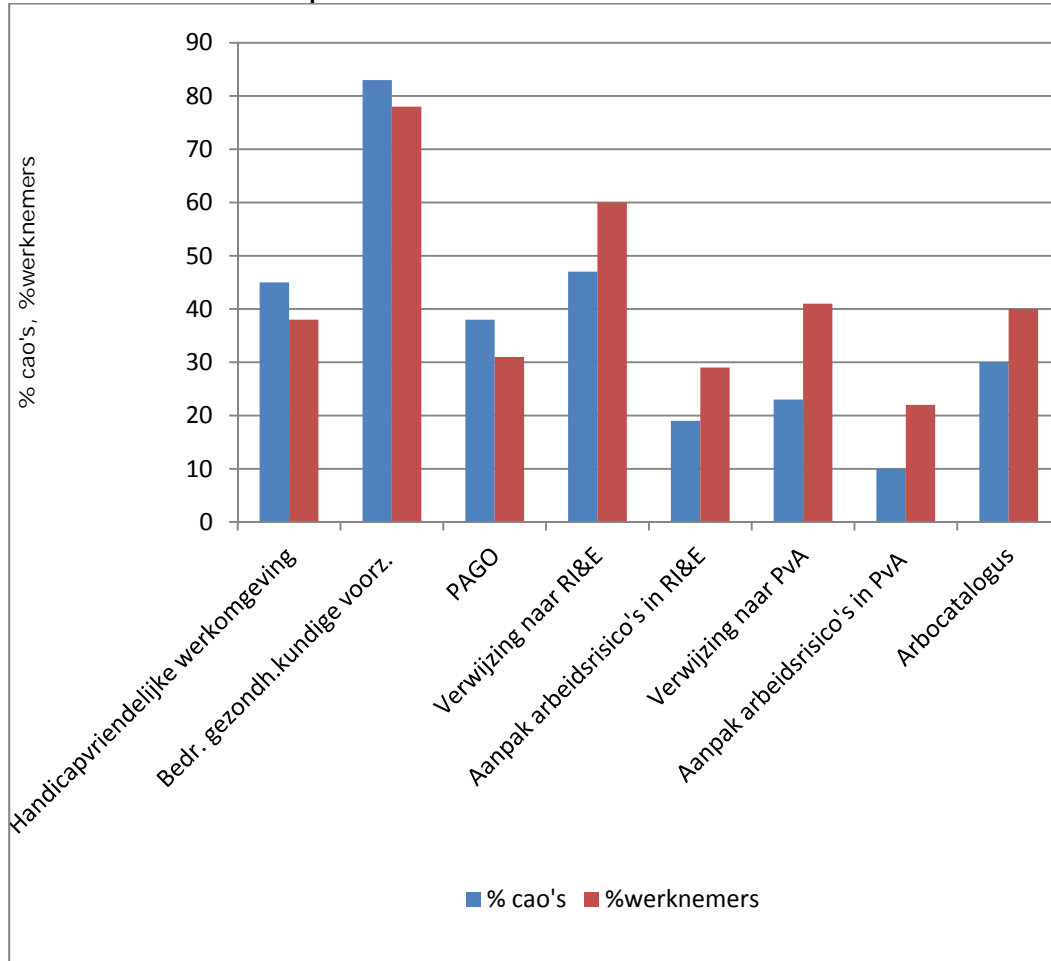
Economische Sector	Geen afspraken	1-3	4-6	7-9	10-12	13-15
Landbouw en visserij	0	0	0	0	1	3
Industrie	0	3	6	8	3	0
Bouwnijverheid	0	0	0	1	1	2
Handel en horeca	0	1	7	14	2	3
Vervoer en communicatie	0	2	5	4	3	0
Zakelijke dienstverlening	0	4	4	9	4	0
Overige dienstverlening	0	3	6	7	6	2
Totaal	0	13	28	43	20	10

In onderstaande figuren is per onderwerp uit dit hoofdstuk nog eens het percentage cao's en werknemers weergegeven waarvoor bepaalde afspraken

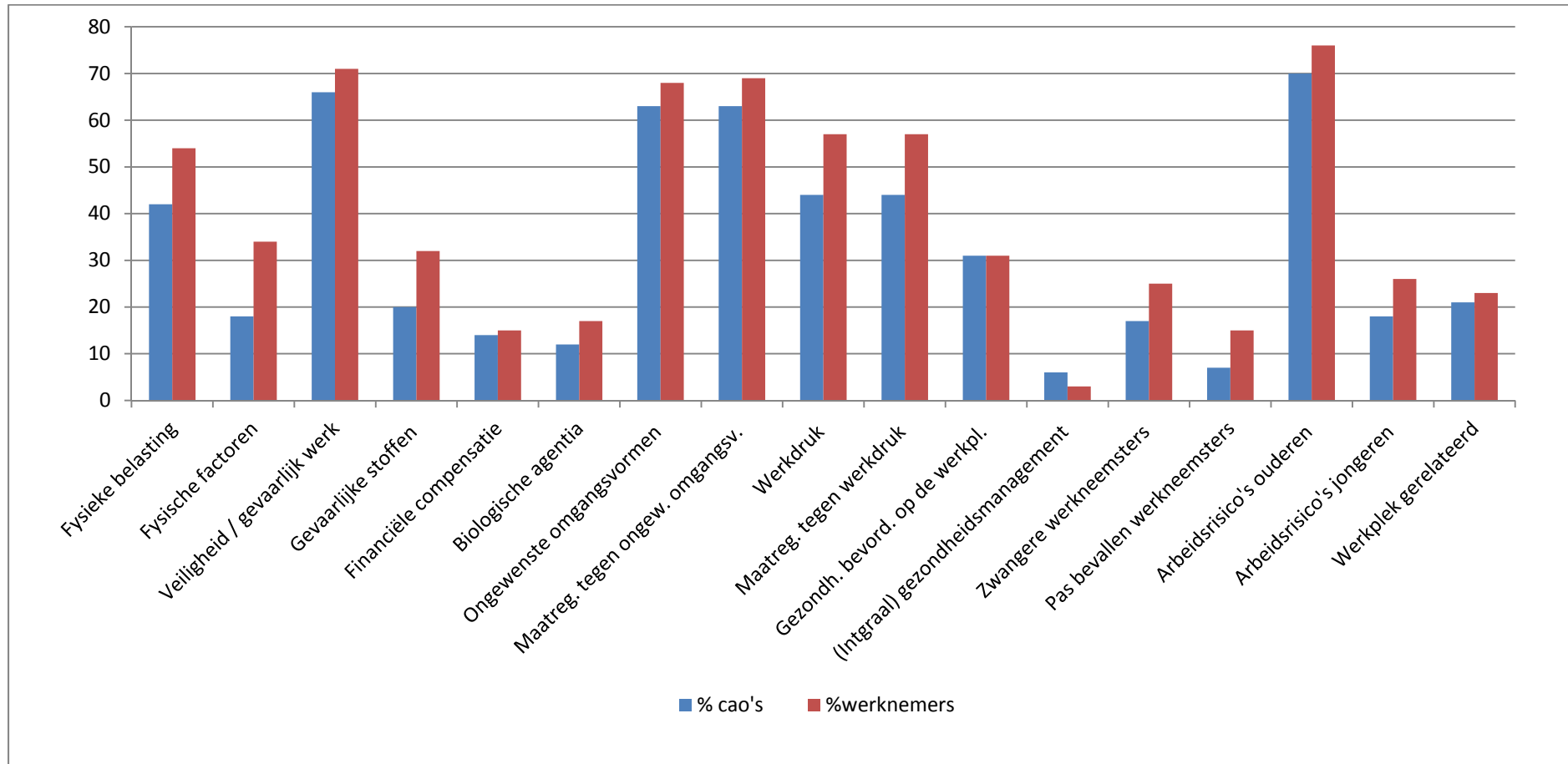
⁸ Het gaat hier niet om het aantal afspraken binnen een hoofdonderwerp, maar alleen of de cao scoort op een van de volgende hoofdonderwerpen: handicapvriendelijke werkomgeving, bedrijfsgezondheidskundige voorzieningen, PAGO, fysieke belasting, fysieke factoren, veiligheid / gevaarlijk werk, gevaarlijke stoffen, financiële compensatie, biologische agentia, psychosociale arbeidsbelasting, maatregelen tegen psychosociale arbeidsbelasting, gezondheidsbevordering op de werkplek, (integraal) gezondheidsmanagement, zwangere werknemers, pas bevallen werknemers, overige arbeidsrisico's, verwijzing RI&E, aanpak arbeidsrisico's RI&E, aanpak in combinatie met voorlichting RI&E, verwijzing PvA, aanpak arbeidsrisico's PvA, aanpak in combinatie met voorlichting PvA en arbocatalogus. Deze tabel is niet te vergelijken met tabel 3.14 uit Preventie 2009, aangezien nu meer onderwerpen meetellen.

gelden. In bijlage 3 staan de resultaten uit dit hoofdstuk uitgesplitst naar economische sector.

Figuur 3.1 Percentage cao's en percentage werknemers met een relevante afspraak op het gebied van algemene preventieve maatregelen naar onderwerp

Figuur 3.2 Percentage cao's en percentage werknemers met relevante afspraak op het gebied van specifieke arbeidsrisico's naar onderwerp

4 ZIEKTEVERZUIM

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over cao-afspraken op het gebied van ziekteverzuim. Het gaat hier bijvoorbeeld om afspraken op het gebied van ziekteverzuimbegeleiding, verzuimregistratie of procedurele- en controlevoorschriften tijdens ziekte. In paragraaf 4.2 staat een overzicht van cao-bepalingen over ziekteverzuimbegeleiding.

4.2 Algemene afspraken op het gebied van ziekteverzuim

In tabel 4.1 hieronder zijn de verschillende deelonderwerpen op het gebied van ziekteverzuim verder uitgewerkt:

Tabel 4.1 Aantal cao's met afspraken over ziekteverzuim (aantallen, % cao's en % werknemers)

Ziekteverzuim	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Procedurele voorschriften	71	62	60
Controlevoorschriften tijdens ziekte	54	57	49
Begeleiding bij ziekteverzuim door bedrijfsarts/ medewerker arbodienst	57	50	51
Verzuimregistratie	30	26	20
Casemanager	9	8	8
Collectieve afspraken / service level agreements met re-integratiebedrijven	17	15	12
Ongevallenregistratie	3	3	4
Sancties bij niet naleven voorschriften	63	55	55
Overleg over verzuim	17	15	26
Anders	38	33	34
Totaal	98	86	90

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Uit tabel 4.1 blijkt dat de meeste afspraken op het gebied van verzuim over procedurele voorschriften gaan. Bij deze procedurele afspraken kan het bijvoorbeeld gaan om richtlijnen bij wie en hoe laat een werknemer zich ziek moet melden. In totaal staat in 71 cao's (62% van de onderzochte cao's, van toepassing op 60% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een dergelijk afspraak.

In de cao voor de Universitaire Medische Centra staat bijvoorbeeld de volgende afspraak:

De medewerker is verplicht zo spoedig mogelijk aan de werkgever mededeling te doen van zijn verhindering wegens ziekte of gebrek zijn arbeid te verrichten.

Ook over sancties bij het niet naleven van procedure- en controlevoorschriften tijdens ziekte maken cao-partijen relatief veel afspraken (63 cao's, van toepassing op 55% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's). Ten slotte maken partijen ook relatief veel afspraken over begeleiding bij ziekte door de bedrijfsarts of medewerker arbodienst (57 cao's, van toepassing op 49% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) en over controle voorschriften bij ziekte (54 cao's van

toepassing op 49% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's).

Bij deze controlevoorschriften gaat het om richtlijnen hoe laat of wanneer een zieke werknemer thuis moet zijn om bijvoorbeeld een werknemer van de arbodienst te ontvangen. In de cao van Ikea staat een voorbeeld van een afspraak over begeleiding bij ziekte:

IKEA heeft een integraal ziekteverzuimbeleid. Dit beleid is gericht op het voorkomen van ziekteverzuim, begeleiding bij arbeidsongeschiktheid en re-integratie naar passend werk.

In dit kader vinden onder andere de volgende activiteiten plaats:

- 1. Er is een gecertificeerde Arbodienst betrokken bij de ziekteverzuimbegeleiding.*
- 2. Leidinggevenden beschikken over (individuele) verzuimpercentages van de afdeling.*
- 3. Een continue aanpak ter verbetering van de arbeidsomstandigheden, zoals vermeld in de risico inventarisatie, wordt jaarlijks in overleg met de Ondernemingsraad uitgevoerd.*
- 4. In overleg met de Ondernemingsraad zijn voorschriften voor controle en begeleiding opgesteld. Deze controle en begeleidingsvoorschriften zijn in het bezit van alle medewerkers.*
- 5. Naast de voorschriften genoemd in de Wet Verbetering Poortwachter, worden extra toetsen uitgevoerd om mogelijkheden tot re-integratie te onderzoeken. Deze extra toetsmomenten zijn opgenomen in de brochure "Ziek! Wat dan?" en is te vinden op IKEA Inside (intranet).*

Ten slotte staat in 38 cao's (33% van de onderzochte cao's, van toepassing op 34% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) een bepaling die valt onder de categorie "anders". Onder deze categorie vallen bijvoorbeeld meer algemene bepalingen over het voeren van een gericht- of integraal verzuimbeleid of algemene gedragsregels bij verzuim. Ook meer intentionele bepalingen over bijvoorbeeld het streven om ziekteverzuim terug te dringen vallen onder de categorie "anders".

4.3 Bepalingen die verwijzen naar het Blik-op-Werk-Keurmerk

Het Blik-op-Werk-keurmerk (BOW) is een vrijwillig door de markt ontwikkeld kwaliteitsinstrument. Het is de opvolger van het Boreakeurmerk en het Boakeurmerk. Het BOW- keurmerk staat voor een basisgarantie van kwaliteit arbo- en re-integratiedienstverlening en is in september 2008 voor het eerst uitgereikt. In 8 cao's (7% van de onderzochte cao's, van toepassing op 12% van het totale aantal werknemers onder de onderzochte cao's) verwijst de cao-tekst op een of andere manier naar dit keurmerk of een van zijn voorlopers (Boaborea- of Boa-keurmerk).

4.4 Overzicht van de resultaten

In de onderstaande tabel staat op hoeveel verschillende onderwerpen de onderzochte cao's afspraken bevatten:

Tabel 4.2 Aantal cao's met afspraken over ziekteverzuim (aantallen, % cao's en % werknemers) gegroepeerd naar aantal afspraken⁹

Afspraken over ziekteverzuim	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
geen afspraken	16	14	11
1 – 2 afspraken	25	22	28
3 – 4 afspraken	43	38	32
5 of meer afspraken	30	26	29
Totaal	114	100	100

N.B.: In sommige cao's staan meerdere afspraken, zodat het totaal niet gelijk is aan de som van alle onderzochte aspecten.

Tabel 4.2 laat zien dat de grootste groep (38% van de onderzochte cao's) de groep cao's is waarin 3 – 4 afspraken staan op het gebied van ziekteverzuim. Op enige afstand volgen de groepen 5 of meer afspraken (26% van de onderzochte cao's) en 1 – 2 afspraken (22% van de onderzochte cao's). In 14% van de onderzochte cao's staan geen afspraken over ziekteverzuim

In de onderstaande tabel staat het aantal afspraken uitgesplitst naar economische sector:

Tabel 4.3 Aantal verschillende afspraken per cao, uitgesplitst naar economische sector

Economische Sector	Geen afspraken	1-2	3-4	5 of meer
Landbouw en visserij	0	0	2	2
Industrie	3	6	5	6
Bouwnijverheid	1	0	0	3
Handel en horeca	2	2	14	9
Vervoer en communicatie	3	3	6	2
Zakelijke dienstverlening	1	8	8	4
Overige dienstverlening	6	6	8	4
Totaal	16	25	43	30

In bijlage 4 staan de resultaten uit dit hoofdstuk uitgesplitst naar economische sector.

⁹ Deze tabel valt niet goed te vergelijken met tabel 4.2 uit het onderzoek "Preventie en (ziekte)verzuimaanpak 2009" omdat voor dit onderzoek een aantal extra onderwerpen zijn bekeken.

5 ONTWIKKELINGEN 2009 - 2012

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat ten slotte een vergelijking tussen de resultaten van de vorige onderzoeken uit 2009 en 2010 en het huidige onderzoek uit 2012. Het enige verschil met de steekproef uit 2009 en de steekproef uit 2010 en 2012 is dat de cao's Philips A en Philips B nu samen de cao Philips vormen. In 2009 zijn 115 cao's bekeken, tegen 114 in 2010 en 2012.

5.2 Vergelijking 2009, 2010 en 2012: preventie en (ziekte)verzuim

Onderstaande tabel bevat een vergelijking tussen 2009, 2010 en 2012 op onderwerpen die betrekking hebben op zowel preventie als ziekteverzuim (hoofdstuk 2 uit dit onderzoek):

Tabel 5.1: Ontwikkeling 2009, 2010 en 2012 preventie en (ziekte)verzuim

Preventie en (ziekte)verzuimaanpak	Aantal cao's			% cao's			% werknemers		
	2009	2010	2012	2009	2010	2012	2009	2010	2012
Voorlichting	55	63	65	48	55	57	41	53	52
Scholing	39	42	44	34	37	39	29	35	36
Duurzame inzetbaarheid ¹⁰	--	34	44	--	30	39	--	26	42
Brancheloket / coördinatiepunt	22	21	22	19	18	19	18	13	13
Studie / onderzoek	36	33	31	31	29	27	22	20	17
Arbodienstverlening	59	65	68	51	57	57	53	56	57
Maatwerkregeling	19	21	20	17	18	18	20	22	22
Preventiemedewerker	19	21	21	17	18	18	25	27	27
Doelstelling	71	72	75	62	63	66	52	56	57
Fondsen	32	30	31	28	26	27	25	25	17

Wat betreft de onderwerpen maatwerkregeling, preventiemedewerker, doelstelling en fondsen lijkt het aantal afspraken in vergelijking met voorgaande jaren redelijk constant. Bij 'voorlichting' en 'arbodienstverlening' lijkt het aantal afspraken tussen 2009 en 2010 licht te zijn gestegen waarna het aantal afspraken in 2012 min of meer constant bleef. Ook bij onderwerp 'doelstelling' lijkt een lichte stijging van het aantal afspraken te zien. Ten slotte is het aantal cao's met daarin afspraken over 'duurzame inzetbaarheid' met 10 procent punt gestegen ten opzichte van 2010.

¹⁰ Dit onderwerp is in 2009 niet onderzocht.

5.3 Vergelijking 2009, 2010 en 2012: preventie

Onderstaande tabellen bevatten een vergelijking tussen 2009, 2010 en 2012 op onderwerpen die betrekking hebben op preventie¹¹ (hoofdstuk 3 uit dit onderzoek):

Tabel 5.2: Ontwikkeling 2009, 2010 en 2012 algemene preventie

Preventie	Aantal cao's			% cao's			% werknemers		
	2009	2010	2012	2009	2010	2012	2009	2010	2012
Handicapvriendelijke werkomgeving	49	51	51	43	45	45	31	35	38
Bedrijfsgezondheidskundige voorziening	--	93	95	--	82	83	--	78	78
PAGO	46	43	43	40	38	38	33	31	31
Verwijzing naar RI&E	55	56	53	48	49	47	58	57	60
Aanpak arb. ris. RI&E	28	25	22	24	22	19	33	28	29
Aanpak arb. ris. RI&E i.c.m. voorlichting	2	4	4	2	4	4	1	2	3
Verwijzing naar PvA	19	23	26	17	20	23	27	38	41
Aanpak arb. ris. PvA	11	11	11	10	10	10	21	21	22
Aanpak arb. ris. PvA i.c.m. voorlichting	6	6	6	5	5	5	8	8	8
Arbocatalogus	22	32	34	19	28	30	24	39	40

Het aantal afspraken over algemene preventie maatregelen lijkt in 2012 in vergelijking met voorgaande jaren vrij stabiel. Het enige onderwerp waar een relatief grote ontwikkeling te zien is in 2010 is de arbocatalogus met de introductie van een aantal nieuwe afspraken ten opzichte van het vorige onderzoek uit 2009. In 2012 is het aantal afspraken over dit onderwerp nagenoeg constant gebleven. Een lichte stijging is te zien bij de afspraken over het plan van aanpak, terwijl bij het onderwerp 'aanpak arbeidsrisico's RI&E' een lichte daling laat zien. Wanneer wordt gekeken naar het aantal werknemers dat onder een cao valt met daarin een afspraak over 'aanpak arbeidsrisico's RI&E' is juist een lichte stijging te zien.

Tabel 5.3: Ontwikkeling 2009, 2010 en 2012 specifieke arbeidsrisico's

Preventie	Aantal cao's			% cao's			% werknemers		
	2009	2010	2012	2009	2010	2012	2009	2010	2012
Fysieke belasting	44	46	48	38	40	42	43	51	54
Fysische factoren	16	22	21	14	19	18	20	33	34
Veiligheid/gevaarlijk werk	--	74	75	--	65	66	--	66	71
Gevaarlijke stoffen	20	21	23	17	18	20	22	29	32
Fin. compensatie bepaald werk	19	18	16	17	16	14	17	16	15
Biologische agentia	9	10	14	8	9	12	20	21	17
Ongewenste omgangsvormen	73	72	72	64	63	63	70	69	69
Werkdruk/werkstress	44	46	50	38	40	44	46	52	57
Maatregelen tegen ongew. omgangsv.	73	72	72	64	63	63	70	68	69
Maatregelen tegen werkdruk	44	46	50	38	40	44	46	52	57
Gezondheidsbevordering op werkplek (Integraal)	23	30	35	20	26	31	18	30	31
gezondheidsman.	8	11	7	7	10	6	1	2	3
Zwangere werkn.	14	17	19	12	15	17	15	24	25
Pas bevallen werkn.	6	8	8	5	7	7	8	15	15
Arb. ris. ouderen	83	84	80	72	74	70	67	75	76
Arb. ris. jongeren	18	18	20	16	16	18	22	26	26

¹¹ Bedrijfsgezondheidskundige voorzieningen en veiligheid / gevaarlijk werk zijn voor 2009 niet in deze vergelijking meegenomen omdat deze vragen in de onderzoeken uit 2010 en 2012 ruimer gedefinieerd zijn en daarom niet vergelijkbaar zijn met de resultaten uit 2009.

Wat betreft de specifieke arbeidsrisico's is in 2012 te zien dat het aantal afspraken over werkdruk of werkstress, gezondheidsbevordering op de werkplek en biologische agentia licht is gestegen ten opzichte van 2010. Het aantal afspraken in de categorie 'arbeidsrisico's ouderen' is daarentegen juist licht gedaald.

5.4 Vergelijking 2009, 2010 en 2012: (ziekte)verzuim

Onderstaande tabel bevat een vergelijking tussen 2009, 2010 en 2012 op onderwerpen die betrekking hebben op (ziekte)verzuim (hoofdstuk 4 uit dit onderzoek):

Tabel 5.4: Ontwikkeling 2009, 2010 en 2012 ziekteverzuim

Ziekteverzuim	Aantal cao's			% cao's			% werknemers		
	2009	2010	2012	2009	2010	2012	2009	2010	2012
Procedurele voorschr.	74	73	71	64	64	62	61	62	60
Controlevoorschriften	57	55	54	50	48	57	51	46	49
Verzuimbegeleiding	55	57	57	48	50	50	44	47	51
Verzuimregistratie	27	26	30	24	23	26	17	18	20
Casemanager	9	10	9	8	9	8	6	8	8
Collectieve afspraken of service level agreements met reïntegratiebedrijven	15	17	17	13	15	15	8	9	12

Bij het onderwerp (ziekte)verzuim lijkt het aantal afspraken in vergelijking tot voorgaande onderzoeken vrijwel constant. Dit geldt ook voor het percentage werknemers waarvoor een bepaalde afspraak geldt. Enige uitzondering hierop is het onderwerp "verzuimbegeleiding" met een stijging van 4% punt.

BIJLAGE 1 ONDERZOCHE CAO'S

Cao-naam	SBI code	Aantal werknemers	Ingangsdatum	Expiratiedatum
Landbouw				
Glastuinbouw	11	43900	01.07.2010	01.07.2012
Open Teelten	11	43200	01.01.2010	01.01.2012
Dierhouderij	14	2900	01.07.2007	01.01.2010
Landbouwwerktuigen Exploiterende Ondernemingen	16	22500	01.01.2012	01.07.2013
Industrie				
Unilever	104	2500	01.05.2007	01.05.2009
Bakkersbedrijf	107	42500	01.08.2011	01.03.2012
Zoetwarenindustrie	108	12100	01.04.2011	01.04.2012
Heineken Nederlands Beheer	110	3000	01.01.2011	01.01.2013
Mode- Interieur- Tapijt- en Textielindustrie	131	13500	01.04.2010	01.07.2012
Timmerindustrie	162	11200	01.01.2011	01.01.2013
Grafimedia	181	31700	01.02.2012	01.08.2013
DSM Limburg	201	4100	01.01.2011	01.07.2012
Organon Biosciences Nederland	212	4300	01.04.2007	01.04.2009
Betonproduktenindustrie	236	9800	01.04.2011	01.04.2013
Metalektro	240	128300	01.05.2011	01.09.2013
Metalektro voor het Hoger Personeel (Hp)	240	39500	01.05.2011	01.09.2013
Tata Steel	241	9500	01.04.2011	01.04.2013
Metaalbewerkingsbedrijf (Metaal)	250	151700	01.04.2011	01.05.2013
Philips	260	14400	01.01.2010	01.07.2011
Oce Technologies Bv	282	3700	01.01.2012	01.01.2013
Carrosseriebedrijf (Metaal)	292	18800	01.01.2011	01.05.2013
Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven	310	18500	01.07.2010	01.07.2012
Sociale Werkvoorziening	329	98000	01.03.2010	01.02.2011
Energie	351	27000	01.05.2010	01.05.2011
Bouwnijverheid				
Bouwnijverheid	411	151300	01.01.2011	01.01.2012
Technische Installatiebedrijf (Metaal)	432	136300	01.04.2011	01.04.2013
Afbouw	433	10800	01.01.2011	01.01.2013
Schilders-, Afwerkings En Glaszetbedrijf	433	24300	01.03.2011	01.03.2013
Handel en Horeca				
Motorvoertuigenbedrijf en Tweewielerbedrijf	452	93500	01.06.2011	01.10.2012
Bloemen en Planten Groothandel	462	14200	01.07.2009	01.07.2012
Groenten- en Fruitgroothandel	463	12600	01.07.2011	01.07.2012
Albert Heijn Distributie-Organisatie	463	3400	15.10.2009	15.10.2010
Levensmiddelen en/of Zoetwaren, Groothandel	463	20600	01.10.2010	01.04.2012
Vleessector	463	10000	28.09.2011	01.04.2013
Technische Groothandel	464	44400	01.04.2010	01.07.2011
Informatie-, Communicatie- en Kantoortechnologiebranche (ICK)	466	31600	01.01.2011	01.01.2012
Hema	471	9200	01.02.2011	01.04.2012
Vroom & Dreesmann Food	471	4700	01.02.2010	01.07.2011
Vroom & Dreesmann Non Food	471	5200	01.02.2010	01.07.2011
Levensmiddelen, Grootwinkelbedrijven VGL	472	120000	01.04.2010	01.04.2011
Levensmiddelenbedrijf	472	107600	01.04.2011	01.04.2013
Slagersbedrijf	472	18000	01.04.2011	01.04.2013
Doe Het Zelf Branche	475	16000	01.07.2009	01.07.2012
Elektrotechnische Detailhandel	475	17600	01.01.2009	01.01.2012
Gemengde Branche En Speelgoedbranche	475	28200	01.01.2011	01.04.2012

Cao-naam	SBI code	Aantal werknemers	Ingangsdatum	Expiratiedatum
IKEA Nederland B.V.	475	5500	01.10.2011	01.10.2012
Praxis Groep	475	3800	01.02.2007	01.02.2009
Wonen	475	44800	01.01.2010	01.01.2011
Apotheken	477	23600	01.04.2010	01.04.2012
Bloemen en Planten, Gespecialiseerde Detailhandel	477	11000	01.01.2011	01.04.2012
Drogisterijbranche	477	25400	01.10.2010	01.04.2012
Mode- en Sportdetailhandel	477	97500	01.07.2010	01.07.2012
Horeca- en Aanverwant Bedrijf	551	319500	01.04.2010	01.04.2012
Recreatie	552	27500	01.07.2010	01.07.2012
Contractcateringbranche	562	17500	01.04.2012	01.04.2013
Vervoer en communicatie				
Nederlandse Spoorwegen	491	15300	01.11.2010	01.02.2013
Openbaar Vervoer	493	12000	01.07.2009	01.01.2011
Taxivervoer	493	30400	01.01.2009	01.01.2014
Beroepsgoederenvervoer over de Weg	494	109900	01.01.2010	01.01.2012
Goederenvervoer Nederland	494	20000	01.10.2010	01.01.2012
Selektvracht	494	3000	01.04.2009	01.01.2011
KLM-Grondpersoneel	522	15200	01.04.2002	01.04.2004
Postkantoren Bv	531	1500	01.01.2012	01.01.2014
TNT Cao	531	34000	01.04.2009	01.04.2012
TNT Cao Postbezorgers	531	7100	01.04.2008	01.04.2009
TNT Cao Zaterdagbestellers	531	12300	01.04.2008	01.04.2009
Koninklijke KPN N.V.	611	12000	01.01.2011	01.04.2012
Atos- Origin	620	9000	01.01.2007	01.01.2008
Getronics Pinkroccade Nederland Bv	620	9000	01.01.2011	01.04.2012
Zakelijke Dienstverlening				
ABN-Amro	641	25000	01.03.2010	01.01.2013
Fortis Bank Nederland	641	7900	01.01.2009	01.03.2010
ING Cao	641	28000	01.07.2008	01.01.2012
Rabobank	641	42000	01.05.2011	01.07.2012
SNS Reaal	641	7500	01.06.2009	01.11.2010
Achmea	643	17200	01.06.2011	01.06.2012
Delta Lloyd Nv	651	5000	01.12.2010	01.01.2012
Verzekeringsbedrijf Binnendienst	651	15500	01.06.2011	01.01.2013
Zorgverzekeraars	651	12100	01.06.2011	01.10.2012
Woondiensten	682	31600	01.01.2011	01.01.2012
Architectenbureaus	711	12400	01.04.2009	01.04.2010
Uitzendkrachten NBBU	782	45600	01.04.2009	01.01.2014
Uitzendkrachten ABU	782	110200	01.04.2009	29.03.2014
Uitzendondernemingen Vaste Medewerkers	782	31200	01.04.2011	01.10.2012
Reisbranche	791	21000	01.04.2011	01.04.2012
ANWB	799	3600	01.04.2010	01.04.2011
Beveiligingsorganisaties, Particuliere	801	24400	01.01.2012	01.07.2012
Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf	812	150700	01.01.2010	01.01.2014
Hoveniersbedrijf in Nederland	813	16400	01.03.2011	01.03.2013
KPN Contact	822	4500	01.01.2011	01.04.2012
Callcenters, Facilitaire	822	18200	01.05.2010	01.05.2012
Overige Dienstverlening				
Gemeente-Ambtenaren	841	175000	01.06.2009	01.06.2011
Provinciepersoneel	841	13000	01.06.2009	01.06.2011
Rijkspersoneel	841	123000	01.01.2007	01.01.2011
Defensie-Personeel	842	69000	01.03.2010	01.03.2013

Cao-naam	SBI code	Aantal werknemers	Ingangsdatum	Expiratiedatum
Politie-Personeel	842	65000	01.01.2008	01.01.2012
Sociale Verzekeringsbank	843	3300	01.04.2010	01.04.2011
UWV Werkbedrijf	843	21000	01.08.2011	01.02.2014
Primair Onderwijs	852	187000	01.01.2009	01.01.2010
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)	853	57000	01.11.2010	01.04.2011
Ons Middelbaar Onderwijs	853	6700	01.07.2008	01.08.2010
Voortgezet Onderwijs	853	106000	01.08.2011	01.08.2012
Hoger Beroepsonderwijs	854	42000	01.08.2010	01.02.2012
Nederlandse Universiteiten	854	54500	01.03.2010	01.01.2012
Universitair Medische Centra	861	64300	01.03.2010	01.04.2013
Ziekenhuizen	861	187000	01.03.2011	01.03.2014
Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ)	862	81600	01.03.2011	01.01.2013
Huisartsenzorg	862	21100	01.04.2011	01.01.2013
Arbo Unie Nederland	869	3500	01.07.2008	01.07.2011
Verpleeg- en Verzorgingshuizen en Thuiszorg (VVT)	871	435000	01.03.2010	01.03.2012
Gehandicaptenzorg	872	164000	01.03.2011	01.03.2014
Jeugdzorg	879	32500	01.05.2011	01.05.2013
Kinderopvang	889	88800	01.05.2010	01.01.2012
Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening	889	67200	01.05.2008	01.01.2013
Holland Casino	920	4800	01.01.2006	01.04.2008

BIJLAGE 2 RESULTATEN HOOFDSTUK 2 NAAR ECONOMISCHE SECTOR

In de onderstaande tabellen wordt, uitgesplitst naar economische sector, voor elk onderwerp vermeldt:

- het aantal cao's met minstens één afspraak over het onderwerp;
- dit aantal uitgedrukt als percentage van de onderzochte cao's in de desbetreffende sector;
- het percentage werknemers onder de onderzochte cao's in de desbetreffende sector waarvoor het onderwerp geldt.

Tabel II.1 Cao's met minstens één afspraak over voorlichting

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	14	70	53
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	16	59	80
Vervoer en communicatie	7	50	26
Zakelijke dienstverlening	11	52	64
Overige dienstverlening	9	38	25
Totaal	65	57	52

Tabel II.2 Cao's met minstens één afspraak over scholing

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	5	25	12
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	17	63	71
Vervoer en communicatie	6	43	28
Zakelijke dienstverlening	5	24	35
Overige dienstverlening	4	17	18
Totaal	44	39	36

Tabel II.3 Cao's met minstens één afspraak over duurzame inzetbaarheid

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	6	30	10
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	7	26	20
Vervoer en communicatie	3	21	16
Zakelijke dienstverlening	9	43	35
Overige dienstverlening	12	50	64
Totaal	44	39	42

Tabel II.4 Cao's met minstens één afspraak over een brancheloket/coördinatiepunt

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	4	20	11
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	6	22	12
Vervoer en communicatie	1	7	4
Zakelijke dienstverlening	3	14	11
Overige dienstverlening	1	4	4
Totaal	22	19	13

Tabel II.5 Cao's met minstens één afspraak over een studie/onderzoek

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	2	10	4
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	12	44	23
Vervoer en communicatie	7	50	68
Zakelijke dienstverlening	3	14	13
Overige dienstverlening	0	0	0
Totaal	31	27	17

Tabel II.6 Cao's met minstens één afspraak over arbodienstverlening op het gebied van preventie of verzuim

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	8	40	41
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	22	82	74
Vervoer en communicatie	5	36	29
Zakelijke dienstverlening	12	57	34
Overige dienstverlening	13	54	54
Totaal	68	57	57

Tabel II.7 Cao's met minstens één afspraak waarin een arbodienst één van de vier wettelijke taken verricht

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	7	35	40
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	14	52	60
Vervoer en communicatie	2	14	5
Zakelijke dienstverlening	6	29	8
Overige dienstverlening	7	29	19
Totaal	44	39	35

Tabel II.8 Cao's met minstens één afspraak over een maatwerkregeling

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	3	75	61
Industrie	5	25	14
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	6	22	42
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	3	14	10
Overige dienstverlening	3	13	21
Totaal	20	18	22

Tabel II.9 Cao's met minstens één afspraak over een preventiemedewerker

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	4	20	11
Bouwnijverheid	2	50	50
Handel en horeca	5	19	37
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	2	10	3
Overige dienstverlening	4	17	30
Totaal	21	18	27

Tabel II.10 Cao's met minstens één afspraak een doelstelling op het gebied van preventie of verzuim

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	3	75	61
Industrie	11	55	43
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	23	85	92
Vervoer en communicatie	10	71	54
Zakelijke dienstverlening	10	48	22
Overige dienstverlening	14	58	47
Totaal	75	66	57

Tabel II.11 Cao's met minstens één afspraak over een sociaal fonds op het gebied van preventie of verzuim

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	6	30	40
Bouwnijverheid	2	50	89
Handel en horeca	7	26	22
Vervoer en communicatie	1	7	11
Zakelijke dienstverlening	3	14	9
Overige dienstverlening	1	4	2
Totaal	24	21	20

BIJLAGE 3 RESULTATEN HOOFDSTUK 3 NAAR ECONOMISCHE SECTOR

In de onderstaande tabellen wordt, uitgesplitst naar economische sector, voor elk onderwerp vermeldt:

- het aantal cao's met minstens één afspraak over het onderwerp;
- dit aantal uitgedrukt als percentage van de onderzochte cao's in de desbetreffende sector;
- het percentage werknemers onder de onderzochte cao's in de desbetreffende sector waarvoor het onderwerp geldt.

Tabel III.1 Cao's met minstens één afspraak over een handicapvriendelijke werkomgeving

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	3	75	80
Industrie	14	70	51
Bouwnijverheid	1	25	42
Handel en horeca	9	33	22
Vervoer en communicatie	7	50	68
Zakelijke dienstverlening	5	24	8
Overige dienstverlening	12	50	44
Totaal	51	45	38

Tabel III.2 Cao's met minstens één afspraak over een bedrijfsgezondheidskundige voorzieningen

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	14	70	70
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	24	89	91
Vervoer en communicatie	13	93	96
Zakelijke dienstverlening	14	67	36
Overige dienstverlening	22	92	79
Totaal	95	83	78

Tabel III.3 Cao's met minstens één afspraak over een PAGO

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	7	35	19
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	7	26	14
Vervoer en communicatie	7	50	69
Zakelijke dienstverlening	6	29	17
Overige dienstverlening	9	38	36
Totaal	43	38	31

Tabel III.4 Cao's met minstens één afspraak over fysieke belasting

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	1	25	20
Industrie	9	45	64
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	10	37	50
Vervoer en communicatie	5	36	34
Zakelijke dienstverlening	12	57	53
Overige dienstverlening	7	29	51
Totaal	48	42	54

Tabel III.5 Cao's met minstens één afspraak over fysieke factoren

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	2	50	77
Industrie	6	30	52
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	5	19	58
Vervoer en communicatie	1	7	2
Zakelijke dienstverlening	1	5	24
Overige dienstverlening	2	8	9
Totaal	21	18	34

Tabel III.6 Cao's met minstens één afspraak over veiligheid / gevaarlijk werk

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	11	55	44
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	23	85	92
Vervoer en communicatie	10	71	53
Zakelijke dienstverlening	12	57	69
Overige dienstverlening	11	46	64
Totaal	75	66	71

Tabel III.7 Cao's met minstens één afspraak over (bescherming tegen) gevaarlijke stoffen

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	6	30	57
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	4	15	43
Vervoer en communicatie	1	7	7
Zakelijke dienstverlening	2	10	27
Overige dienstverlening	2	8	9
Totaal	23	20	32

Tabel III.8 Cao's met minstens één afspraak over financiële compensatie voor bepaalde werkzaamheden

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	6	30	44
Bouwnijverheid	1	25	47
Handel en horeca	6	22	25
Vervoer en communicatie	2	14	45
Zakelijke dienstverlening	1	5	1
Overige dienstverlening	0	0	0
Totaal	16	14	15

Tabel III.9 Cao's met minstens één afspraak over (bescherming tegen) biologische agentia

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	1	5	4
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	1	4	1
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	1	5	24
Overige dienstverlening	7	29	27
Totaal	14	12	17

Tabel III.10 Cao's met minstens één afspraak over ongewenste omgangsvormen

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	6	30	33
Bouwnijverheid	1	25	3
Handel en horeca	21	78	84
Vervoer en communicatie	7	50	32
Zakelijke dienstverlening	17	81	90
Overige dienstverlening	16	67	78
Totaal	72	63	69

Tabel III.11 Cao's met minstens één afspraak over werkdruk of werkstress

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	4	20	7
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	13	48	67
Vervoer en communicatie	4	29	28
Zakelijke dienstverlening	12	57	55
Overige dienstverlening	14	53	74
Totaal	50	44	57

Tabel III.12 Cao's met minstens één afspraak over maatregelen tegen ongewenste omgangsvormen

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	6	30	33
Bouwnijverheid	1	25	3
Handel en horeca	21	78	84
Vervoer en communicatie	7	50	32
Zakelijke dienstverlening	17	81	90
Overige dienstverlening	16	67	78
Totaal	72	63	69

Tabel III.13 Cao's met minstens één afspraak over maatregelen tegen werkdruk

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	4	20	7
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	13	48	67
Vervoer en communicatie	4	29	28
Zakelijke dienstverlening	12	57	55
Overige dienstverlening	14	58	74
Totaal	50	44	57

Tabel III.14 Cao's met minstens één afspraak over gezondheidsbevordering op de werkplek

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	4	20	9
Bouwnijverheid	2	50	50
Handel en horeca	4	15	31
Vervoer en communicatie	7	50	74
Zakelijke dienstverlening	10	48	27
Overige dienstverlening	4	17	26
Totaal	35	31	31

Tabel III.15 Cao's met minstens één afspraak over (integraal) gezondheidsmanagement

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	1	5	1
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	1	4	1
Vervoer en communicatie	3	21	15
Zakelijke dienstverlening	3	14	6
Overige dienstverlening	3	13	5
Totaal	11	10	4

Tabel III.16 Cao's met minstens één afspraak over zwangere werknemers

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	0	0	0
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	7	26	38
Vervoer en communicatie	3	21	16
Zakelijke dienstverlening	1	5	1
Overige dienstverlening	8	33	39
Totaal	19	17	25

Tabel III.17 Cao's met minstens één afspraak over pas bevallen werknemers

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	0	0	0
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	2	7	30
Vervoer en communicatie	1	7	4
Zakelijke dienstverlening	0	0	0
Overige dienstverlening	5	21	20
Totaal	8	7	15

Tabel III.18 Cao's met minstens één afspraak over arbeidsrisico's verbonden aan werken met ouderen

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	2	50	59
Industrie	17	85	91
Bouwnijverheid	2	50	89
Handel en horeca	21	78	86
Vervoer en communicatie	10	71	83
Zakelijke dienstverlening	11	52	30
Overige dienstverlening	17	71	78
Totaal	80	70	76

Tabel III.19 Cao's met minstens één afspraak over arbeidsrisico's verbonden aan werken met jongeren

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	1	25	20
Industrie	6	30	52
Bouwnijverheid	4	100	100
Handel en horeca	6	22	39
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	1	5	7
Overige dienstverlening	2	8	10
Totaal	20	18	26

Tabel III.20 Cao's met minstens één afspraak over (het onderzoeken van) de werkplek

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	2	10	5
Bouwnijverheid	2	50	11
Handel en horeca	2	7	30
Vervoer en communicatie	3	21	49
Zakelijke dienstverlening	8	38	20
Overige dienstverlening	3	13	19
Totaal	24	21	23

Tabel III.21 Cao's met minstens één afspraak waarin verwezen wordt naar een RI&E

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	7	35	22
Bouwnijverheid	3	75	58
Handel en horeca	18	67	88
Vervoer en communicatie	5	36	38
Zakelijke dienstverlening	7	33	38
Overige dienstverlening	9	38	64
Totaal	53	47	60

Tabel III.22 Cao's met minstens één afspraak over de aanpak van arbeidsrisico's in de RI&E

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	3	15	10
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	6	22	25
Vervoer en communicatie	2	14	19
Zakelijke dienstverlening	6	29	36
Overige dienstverlening	5	21	42
Totaal	22	19	29

Tabel III.23 Cao's met minstens één afspraak over de aanpak van arbeidsrisico's in de RI&E in combinatie met voorlichting

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	1	5	7
Bouwnijverheid	0	0	0
Handel en horeca	2	7	1
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	0	0	0
Overige dienstverlening	1	4	4
Totaal	4	4	3

Tabel III.24 Cao's met minstens één afspraak waarin verwezen wordt naar een PVA

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	2	50	58
Industrie	3	15	28
Bouwnijverheid	2	50	50
Handel en horeca	8	30	38
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	4	19	28
Overige dienstverlening	7	29	53
Totaal	26	23	40

Tabel III.25 Cao's met minstens één afspraak over de aanpak van arbeidsrisico's in het PvA

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	2	10	26
Bouwnijverheid	1	25	47
Handel en horeca	3	11	2
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	0	0	0
Overige dienstverlening	5	21	40
Totaal	11	10	22

Tabel III.26 Cao's met minstens één afspraak over de aanpak van arbeidsrisico's in het PvA in combinatie met voorlichting

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	0	0	0
Industrie	0	0	0
Bouwnijverheid	1	25	47
Handel en horeca	3	11	2
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	0	0	0
Overige dienstverlening	2	8	11
Totaal	6	5	8

Tabel III.27 Cao's met minstens één afspraak die verwijst naar een arbocatalogus

Economische Sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	3	15	9
Bouwnijverheid	2	50	11
Handel en horeca	8	30	48
Vervoer en communicatie	0	0	0
Zakelijke dienstverlening	8	38	26
Overige dienstverlening	9	38	54
Totaal	34	30	39

BIJLAGE 4 RESULTATEN HOOFDSTUK 4 NAAR ECONOMISCHE SECTOR

In de onderstaande tabellen wordt, uitgesplitst naar economische sector, voor elk onderwerp vermeldt:

- het aantal cao's met minstens één afspraak over het onderwerp;
- dit aantal uitgedrukt als percentage van de onderzochte cao's in de desbetreffende sector;
- het percentage werknemers onder de onderzochte cao's in de desbetreffende sector waarvoor het onderwerp geldt.

Tabel IV.1 Cao's met minstens één afspraak over ziekteverzuim

Economische sector	Aantal cao's	% cao's	% werknemers
Landbouw en visserij	4	100	100
Industrie	17	85	93
Bouwnijverheid	3	75	94
Handel en horeca	25	93	99
Vervoer en communicatie	11	79	54
Zakelijke dienstverlening	20	95	76
Overige dienstverlening	18	75	92
Totaal	98	86	90